

POGLAVLJE 20 OTVORENO: ИЗАЗОВИ И ПERSPEKTIVE ЛОКАЛНОГ ЕКОНОМСКОГ РАЗВОЈА

VODIČ ZA ЛOKALNE OCD KROZ POGLAVLJE 20 –
INDUSTRIJSKA POLITIKA I ПREDUZETNIŠTVO

POGLAVLJE 20 OTVORENO: IZAZOVI I PERSPEKTIVE LOKALNOG EKONOMSKOG RAZVOJA

VODIČ ZA LOKALNE OCD KROZ POGLAVLJE 20 – INDUSTRIJSKA POLITIKA I PREDUZETNIŠTVO

Izdavač:

Centar lokalne demokratije – LDA

Za izdavača:

Saša Marinkov

Autori:

Prof. dr Sanja Filipović, naučni savetnik Instituta društvenih nauka, Beograd, koordinator Radne grupe NKEU za poglavlje 20

Stanka Parać Damjanović, direktor Centra lokalne demokratije, Subotica

Knjaževac, avgust 2020. godine

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovorno udruženje građana Centar lokalne demokratije LDA i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

Vodič je izrađen u okviru projekta „Lokalni privredni monitor“ koji je podržan kroz program malih grantova dodeljenih u okviru projekta „Pripremi se za učešće“.

Projekat „Pripremi se za učešće“ finansira Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji u okviru Programa podrške civilnom društvu (CSF) koji ima za cilj jačanje demokratija i procesa integracije u EU kroz osnaživanje civilnog društva da aktivno učestvuje u donošenju odluka. Projekat sprovode Centar za evropske politike, Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj - NALED i Centar savremene politike - CSP (putem portala European Western Balkans - EWB).

SADRŽAJ

Uvod.....	4
Poglavlje 20 - Industrijska politika i preduzetništvo	6
Status poglavlja u Republici Srbiji.....	7
Uloga organizacija civilnog društva u pregovaračkom procesu i procesu definisanja javnih politika.....	11
Uloga lokalne samouprave u podsticanju preduzetništva.....	14
Primeri lokalne prakse	18
Lokalne strategije ekonomskog (održivog razvoja)	19
Kancelarije za lokalni ekononski razvoj -KLER	20
Opštinska Radna tela u oblasti lokalnog ekonomskog razvoja	23
Primeri lokalnih inicijativa lokalnog ekonomskog razvoja i preduzetništva.....	25
GRAD SUBOTICA.....	25
OPŠTINA KANJIŽA.....	26
OPŠTINA RUMA.....	27
GRAD SREMSKA MITROVICA	29
OPŠTINA STARA PAZOVA	30
GRAD SOMBOR.....	31
RARIS - REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA ZA ISTOČNU SRBIJU.....	33
OPŠTINA KNJAŽEVAC.....	34
GRAD ZAJEČAR.....	36
OPŠTINA SOKOBANJA	36
OPŠTINA SVRLJIG	37
OPŠTINA ALEKSINAC	38
Preporuke organizacijama civilnog društva za aktivno učešće u procesu EU integracija.....	40
POJMOPONIK	42

UVOD

Ova publikacija, kao istraživački poduhvat Centra lokalne demokratije-LDA Knjaževac, pripremljena je u okviru programa za **Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za aktivno učešće u pregovorima o pristupanju Evropskoj uniji (EU) kroz određene radne grupe Nacionalnog konventa o EU** (*Pripremi se za učešće – P2P*) koji zajednički realizuju Centar za evropske politike (CEP), [Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj](#) (NALED) i [Centar za savremenu politiku](#) (CSP). Program malih grantova „Uključi se“ je namenjen organizacijama civilnog društva za jačanje njihovih kapaciteta za aktivno učešće u pregovorima o pristupanju EU kroz odabrane radne grupe Nacionalnog konventa o EU. Nacionalni konvent o EU je uspostavljen kao platforma za javno konsultovanje i učešće organizacija civilnog društva u reformama u okviru pregovaračkih poglavlja, ali još više kao platforma za praćenje usvajanja i primene sektorskih javnih politika.

Projekat ima za cilj da ohrabri i podstakne lokalne organizacije civilnog društva na aktivnije učešće u procesu pregovora o pristupanju EU, kako bi se ovaj proces potpunije otvorio i postao razumljiviji za građane u lokalnim zajednicama. Drugi, jednako važan cilj je jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva, naročito onih koje deluju na lokalnom nivou da kontinuirano i na sistematičan način prate implementaciju i efekte usvojenih politika, te da se najveći deo propisa i standarda primenjuje na nivou vlasti najbližem građanima. Imajući u vidu ograničene kapacitete lokalnih organizacija civilnog društva da u ovoj oblasti pruži adekvatan doprinos boljem razumevanju i usvajanju reformskih mera, projekat je sačinjen na način da doprinese:

- 1) organizacijskom razvoju lokalnih organizacija civilnog društva,
- 2) unapređenom umrežavanju lokalnih organizacija civilnog društva u oblasti praćenja lokalne implementacije reformskih mera u oblasti ekonomije i
- 3) kreiranju alata za zagovaranje i efektivno, dokazima potkrepljeno učešće u kreiranju i praćenju lokalnog ekonomskog razvoja u okviru pregovaračkog procesa.

Upravo iz tih razloga, ova publikacija priređena kao kratki vodič kroz poglavje 20, sadrži informacije o ulozi lokalne samouprave kao i drugih relevantnih aktera u stvaranju podsticajnog okruženja kako za privlačenje investicija tako i za razvoj preduzetništva. Pored toga, publikacija pruža uvid u dobre lokalne prakse u deset opština u Srbiji.

Istraživanje je obuhvatilo lokalne samouprave sa severa i jugoistoka Srbije: Knjaževac, Zaječar, Sokobanja, Aleksinac, Svilajig, Subotica, Kanjiža, Ruma, Sombor i Stara Pazova. Pregled lokalnih praksi sačinjen je na osnovu informacija dostupnih na službenoj internet stranici opština, uvida u usvojene razvojne strategije, opštinski informator i službeni list, intervjuja sa službom (kancelarijom) za lokalni ekonomski razvoj (KLER), regionalnim razvojnim agencijama, kao i nosiocima razvojnih projekata koji se realizuju uz podršku međunarodnih donatora, ponajviše prekograničnih IPA CBC programa EU. Posebnu pažnju u potrazi za dobrom praksom posvetili smo onim primerima čiji su nosioci ili partneri – lokalne organizacije civilnog društva, udruženja koja su pokretači razvoja lokalne zajednice i ekonomskog osnaživanja u brojnim urbanim i ruralnim sredinama.

Na kraju, potrebno je istaći da su projektne aktivnosti realizovane u jeku Covid 19 pandemije u prvoj polovini 2020. godine, tokom vanrednog stanja što je bitno uticalo na celokupno društvo, ekonomiju kao i sve institucije i organizacije u zemlji. Sprovedene aktivnosti prilagođene su novonastaloj realnosti – prelaskom na online alate komunikacije, ali ovom prilikom izražavamo zahvalnost svim predstavnicima lokalnih samouprava, organizacija i institucija koji su i pored svih poteškoća našli vremena da učestvuju u realizaciji projekta i doprinesu izradi ovog vodiča.

POGLAVLJE 20 - INDUSTRIJSKA POLITIKA I PREDUZETNIŠTVO

Industrijska politika i preduzetništvo su deo pregovaračkog poglavlja 20. Evropska komisija pruža opšte smernice vezano za industrijsku politiku i razvoj preduzetništva, ali same politike su u nadležnosti zemalja članica. Generalni direktorat za unutrašnje tržište, industriju, preduzetništvo i mala i srednja preduzeća Evropske komisije može da podrži, koordinira ili dopuni aktivnosti država članica, ali nema dodatna ovlašćenja, niti sprovodi harmonizaciju nacionalnih zakonodavstava.

Svaka zemlja kandidat mora da uskladi svoje nacionalno zakonodavstvo sa pravnim tekovinama Evropske unije u oblasti industrijske politike i preduzetništva, a one se u okviru ovog pregovaračkog poglavlja u najvećem delu sastoje od načela politike i instrumenata koji su sadržani u saopštenjima, preporukama i zaključcima Saveta i nije ih potrebno direktno prenositi u domaće zakonodavstvo. Jedine obavezujuće pravne tekovine u ovom poglavlju su: Direktiva 2011/7/EU o borbi protiv zakaselog plaćanja u komercijalnim transakcijama (*Directive 2011/7/EU on combating late payment in commercial transactions*) i Preporuka Evropske komisije u vezi definisanja mikro, malih i srednjih preduzeća.

Industrijska politika Evropske unije je bazirana na horizontalnom pristupu i buduće smernice industrijske politike idu u pravcu razvoja konkurentnosti, stvaranja povoljnog poslovnog okruženja u cilju podsticanja investicija, kao i kontinuiranog unapređenja preduzetništva i inovacija. Pored horizontalnih načela i instrumenata, moguće je razvijati i sektorske politike koje su usmerene na razvoj konkurentnosti i pokretanje inicijativa za pojedine sektore industrije.

Poslednje saopštenje Evropske komisije "Investiranje u pametnu inovativnu i održivu industriju - obnovljena strategija EU o industrijskoj politici" (*Investing in a smart innovative and sustainable Industry - A renewed EU Industrial Policy strategy (COM2017) 479*)¹ je usvojeno u septembru 2017. godine. Ovaj dokument Evropske komisije promoviše industriju baziranu na digitalizaciji, inovacijama i primeni novih tehnologija koje su efikasne u upotrebi resursa i nisu štetne po životnu sredinu (*circular and carbon economy*). Stoga je ključno usmeravanje investicija u navedene oblasti, ali i dalje unpređivanje znanja i veština zaposlenih, a sve u cilju kreiranja konkurentne industrije na međunarodnom tržištu. U partnerstvu sa državama članicama, regionima, gradovima i privatnim sektorom, evropska industrija treba da bude usmerena na: digitalizaciju, inovacije, investicije, internacionalizaciju, unapređenje znanja i veština zaposlenih i tzv. *circular and carbon economy*.

U martu 2019. godine, Evropski savet je pozvao Evropsku komisiju da predstavi dugoročnu viziju² razvoja evropske industrije ukazujući na značaj inovacija, digitalizacije, razvoj globalne konkurenčije i razvoja ključnih tehnologija. Savet je identifikovao ključne oblasti intervencije

¹ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:c8b9aac5-9861-11e7-b92d-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1&format=PDF

² Council of the European Union. 2019. An EU Industrial Policy Strategy: a Vision for 2030 - Council conclusions (adopted on 27/05/2019), Brussels.

koje treba da omoguće tehnološke promene i održivi razvoj industrije u okviru Strateške agende 2019-2024.³ Jedan od velikih izazova nove evropske industrijske politike biće kako da se omogući razvoj međunarodno konkurentne industrije, a da se istovremeno neutrališe rizik nejednakosti s obzirom da ključne oblasti intervencije (inovacije, digitalizacija) predstavljaju aglomeracije koje su same po sebi održive i što su više koncentrisane vode ka sve većim disparitetima u regionalnom razvoju.⁴

Politika u oblasti malih i srednjih preduzeća obuhvaćena je Aktom o malim preduzećima za Evropu (*The Small Business Act, SBA*), gde se između ostalog insistira na primeni zajedničke definicije malih i srednjih preduzeća.⁵ SBA je usvojio Evropski savet u decembru 2008. godine i ovaj dokument je tada zamenio Evropsku povelju o malim preduzećima, koja je od 2000. godine pružala smernice za razvoj, kako na nivou EU, tako i u državama članicama.⁶ Na osnovu godišnjih izveštaja, Evropska komisija je pokrenula i proces revizije SBA na osnovu konsultacija sa zainteresovanim stranama. Kao četiri prioriteta SBA izdvojili su se: unapređenje poslovnog okruženja, bolji pristup finansijama za MSP, unapređenje pristupa novim tržištima i promocija preduzetništva.⁷

U cilju unapređenja industrijske politike i preduzetništva, Evropska unija je razvila posebne programe podrške kojima upravlja Evropska komisija. Program za konkurentnost malih i srednjih preduzeća (*Programme for the Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-sized Enterprises, COSME*)⁸ je jedan od najznačajnijih programa za podršku razvoja konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i preduzetništva. Za programski period 2014-2020. godine namenjen je budžet od 2,3 milijarde evra. COSME pruža podršku u sledećim oblastima: pristup finansijama, internalizacija i izlazak na druga tržišta, razvoj povoljnog poslovnog okruženja, razvoj preduzetničke kulture, itd. U COSME programu mogu učestvovati i treće zemlje, ali uz obavezu plaćanja kontribucije. Pored COSME programa izvesni oblici podrške razvoja konkurentnosti preduzeća mogu se finansirati i putem HORIZON 2020 programa⁹.

STATUS POGLAVLJA U REPUBLICI SRBIJI

Republika Srbija je prihvatile pravne tekovine EU koji se odnose na preduzetništvo i industrijsku politiku i navela je da ne očekuje nikakve teškoće u sprovođenju pravnih tekovina EU do svog punopravnog članstva.

³ European Council. 2019. A new strategic agenda 2019-2024, Brussels.

⁴ Pilati, M. 2019. A geographically fair EU industrial strategy. European policy centre, Policy brief, October 2019.

⁵ Ovim terminom su obuhvaćena mikro, mala i srednja pravna lica, kao i preduzetničke radnje.

⁶ Izvor: http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act/index_en.htm, pristupljeno: 1.3. 2016. godine.

⁷ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Review of the "Small Business Act" for Europe, COM(2011) 78 final.

⁸ <https://ec.europa.eu/easme/en/cosme>

⁹ <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/what-horizon-2020>

Sastanak eksplanatornog skrininga za pregovaračko poglavlje 20 održan je 2. i 3. aprila 2014. godine u Briselu. Kompletan materijal sa eksplanatornog skrininga je dostupan na sajtu Kancelarije za EU integracije.¹⁰ Na eksplanatornom skriningu predstavnici Evropske komisije su istakli da poglavlje 20 uglavnom čine „meke“ pravne tekovine uz izuzetak Direktive 2011/7/EU, čije su odredbe obavezujuće za države članice, odnosno zemlje kandidati treba da ih implementiraju u nacionalno zakonodavstvo do 16. marta 2013. godine. Republika Srbija je ispunila ovaj zahtev obzirom da je polovinom decembra 2012. godine usvojila Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u komercijalnim transakcijama (Sl. glasnik, 119/2012) koji je u primeni od 31. marta 2013. godine. Zakon je u najvećoj meri usklađen sa Direktivom, a odredbe koje još uvek nisu usklađene biće predmet usklađivanja do ulaska Republike Srbije u EU.

Druga napomena Evropske komisije se odnosila na definiciju malih i srednjih preduzeća koja je data u Preporuci Evropske komisije (*COMMISSION RECOMMENDATION of 6 May 2003 concerning the definition of micro, small and medium-sized enterprises 2003/361/EC*). Definicija malih i srednjih preduzeća je posebno važna u kontekstu državne pomoći pa je u Republici Srbiji ova definicija kroz Uredbu o pravilima za dodelu državne pomoći, najvećim delom usklađena sa evropskom definicijom u Preporuci Evropske komisije. Jedina neusklađenost se odnosi na nepostojanje kategorije mikro preduzeća, što spada u nadležnost Ministarstva finansija Republike Srbije.

Uz to je bitna napomena da je od 1. aprila 2013. godine započeta primena novog Zakona o javnim nabavkama¹¹, koji je usklađen sa dokumentom Evropske komisije *European code of best practices facilitating access by SMEs to public procurement contracts*. Ovim Zakonom povećana je efikasnost sprovođenja procedure javne nabavke i obezbeđena je transparentnost javnih nabavki kroz efikasno korišćenje portala javnih nabavki. Sa radom je otpočeo i registar ponuđača čime je značajno unapređen postupak javnih nabavki i smanjena su administrativna opterećenja za privredu jer se podaci potrebni za dokazivanje ispunjenosti obaveznih uslova za učešće u postupku javne nabavke ne moraju svaki put iznova dostavljati, već su sadržana u registru.

Bilateralni skrining je održan 1. jula 2014. godine u Briselu. Agenda je napravljena u konsultaciji sa predstvincima Evropske komisije, a prema temama sa eksplanatornog skrininga. Prezentacijama je pokriveno devet tema: 1) Industrijska politika (Ministarstvo privrede); 2) Politika razvoja malih i srednjih preduzeća/definicija MSP/Finansiranje MSP (Ministarstvo privrede); 3) Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u komercijalnim transakcijama (Ministarstvo finansija i Uprava za trezor); 4) Programi EU (CIP/COZME, HORIZONT 2020, KOPERNIKUS) (Ministarstvo privrede, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Agencija za zaštitu životne sredine); 5) Inovaciona politika (Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja); 6) Prerađivačka industrija (Ministarstvo privrede); 7) Odbrambena industrija (Ministarstvo odbrane); 8) Građevinska industrija (Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture); 9) Turizam (Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija).

¹⁰<http://www.seio.gov.rs/%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0.1117.html>

¹¹ Sl. glasnik RS, br. 124/2012, 14/2015 i 68/2015.

Nakon sastanka bilateralnog skrininga dostavljeni su odgovori na dodatna pitanja Evropske komisije i održan još jedan sastanak u Beogradu sa predstavnikom DG NEAR, zaduženim za izradu Izveštaja sa skrininga. Nacrt Izveštaja dostavljen je na komentare predstavnicima Ministarstva privrede, preko Kancelarije za evropske integracije. Nacrt izveštaja je razmatran od strane radnog tela za proširenje i zemlje u pristupnim pregovorima za EU – COELA.

Pregovaračka pozicija Republike Srbije¹² za poglavlje 20 je definisana u januaru 2017. godine, a poglavlje 20 je zvanično otvoreno 27. februara 2017. godine. U Zajedničkoj poziciji konstatovano je da pregovaračko poglavlje 20 može biti privremeno zatvoreno isključivo kada se Evropska komisija saglasi da je ispunjeno sledeće merilo: "Republika Srbija treba da izradi i započne sprovođenje sveobuhvatne industrijske strategije, koju podržava sistem indikatora za evaluaciju i merila koja su predložena na osnovu politike Evropske unije relevantne za industriju." To podrazumeva da Republika Srbija treba da "unapredi svoje kapacitete za kreiranje industrijskih politika, pre svega, kroz uspostavljanje sistema jasnih merila, indikatora i kritičkih pregleda stručnjaka, i da dostavlja redovne izveštaje o sprovođenju Komisiji."¹³

Prema Izveštaju Evropske komisije¹⁴ za 2019. godinu, za poglavlje 20 je navedeno da je neophodno:

- „razviti sveobuhvatnu industrijsku politiku zasnovanu na načelima EU, a korišćenjem zaključaka iz sprovođenja pametne specijalizacije (preporuka kao i u prethodnom Izveštaju) i
- uložiti napore za povećanje predvidljivosti poslovnog okruženja, sa naglaskom na direktnije uključivanje poslovnog sektora u proces regulacije i rešavanje pitanja nepredvidljivih parafiskalnih nameta.“

Kada je reč o industrijskim instrumentima, konstatovano je da Republika Srbija i dalje koristi budžetske subvencije za otvaranje novih radnih mesta kao podsticaj za priliv stranih direktnih investicija. Trenutna podrška za investicije daje prioritet proizvodnji, ali bi nalazi iz strategije pametne specijalizacije trebali da ukažu da li neki sektori zaslužuju veću podršku od drugih. Isto tako, sugerisano je da je potrebno razviti nove instrumente podrške kako bi se bolje odgovorilo na potrebe privrede, a naročito obezbediti podršku za razvoj inovativnih preduzeća. Ocenjeno je da je disciplina plaćanja i dalje slaba te da je neophodno uključivanje nacionalnih pravila plaćanja, zateznih kamata, ubrzanog postupka povraćaja i obeštećenja sa pravilima koja su definisana Direktivom 2011/7/EU o borbi protiv zakasnelog plaćanja u komercijalnim transakcijama (*Directive 2011/7/EU on combating late payment in commercial transactions*)¹⁵. Posebno je ukazano da je neophodno obezbediti da se preduzeća i svi socijalni partneri pravovremeno konsultuju o svim nacrtima novih zakona koji se odnose na poslovanje.

¹²https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pregovaracka_pozicija_srbije_poglavlje_20.pdf

¹³Dostupno na:

http://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_20_eu_pozicije.pdf

¹⁴Dostupno na: <http://www.mei.gov.rs/src/dokumenta/eu-dokumenta/godisnji-izvestaji-ek>

¹⁵Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0007>

Evropska komisija je u svom izveštaju konstatovala da se Program ekonomskih reformi u okviru strukturne reforme unapređenja konkurentnosti prerađivačke industrije, pre svega, bavi procesom i administrativnim koracima u izradi nove strategije industrijske politike, a izostavlja se razvoj novih instrumenata, što ukazuje na niske ambicije politike u ovoj oblasti.

Vlada Republike Srbije usvojila je Deklaraciju o pregovaračke pozicije za poglavljje 20 u januaru 2017. godine kao jedan od koraka kojim Republika Srbija potvrđuje i prihvata tekovine EU u poglavljju 20. U Deklaraciji se ističe da „Preduzetništvo i industrijska politika, i biće u poziciji da ih u potpunosti sproveđe do stupanja u članstvo onako kako one glase na dan 1. jula 2016. godine. Republika Srbija će sprovesti preostale pravne tekovine, tj. tekovine nastale nakon 1. jula 2016. godine, do stupanja u članstvo EU, u skladu sa rezultatima pregovora u ovom poglavljju.“

Republika Srbija ne zahteva specifična prilagođavanja u ovom poglavljju. Strukturne reforme odnose se prvenstveno na promenu zakonodavnog i administrativnog okvira poslovanja sa ciljem poboljšanja poslovног okruženja, kao i mere koje su direktno usmerene na promociju novih investicija i razvoj privatnog preduzetništva. Prilikom oblikovanja i pripreme politika i instrumenata koji se odnose na unapređenje konkurentnosti industrije, Republika Srbija se u velikom meri vodi odredbama Člana 173, Ugovora o funkcionisanju EU i uz puno uvažavanje principa otvorenosti i konkurentnosti tržišta. Drugim rečima, nastoji da ubrza neophodna strukturalna prilagođavanja svoje industrije, stvoriti okruženje povoljno za razvoj privatne preduzetničke inicijative i malog biznisa, podstakne međusobnu saradnju preduzeća i nastoji da u što većoj meri unapredi konkurentnost koja je bazirana na boljoj iskorišćenosti istraživačkih potencijala i inovacijama. Republika Srbija je odlučna u nameri da poveća konkurentnost nacionalne privrede i njenu integriranost u međunarodne ekonomski tokove, ostvari rast investicija i unapredi poslovno okruženje za razvoj privatnog preduzetništva.

U procesu donošenja politika, Republika Srbija se operedelila za primenu modela ciklusa politika (*Policy cycle model*) i kreiranje politika zasnovanih na činjenicama (*Evidence based policy making*). Drugim rečima, prilikom definisanja javnih politika koristiće se statistički i analitički podaci, uključujući rezultate evaluacije primene ranijih javnih politika i mera. Posebna pažnja u procesu kreiranja i realizacije industrijske politike i politike razvoja preduzetništva, posvećena je konsultacijama sa privatnim poslovnim sektorom preko relevantnih poslovnih udruženja, kao što su Privredna komora Srbije (PKS), Unija poslodavaca, Asocijacija malih i srednjih preduzeća, Savet stranih investitora, bilateralne privredne komore, NALED - Nacionalna asocijacija za lokalni ekonomski razvoj.

Nefinansijska podrška unapređenju konkurentnosti privredi, pre svega malih i srednjih preduzeća, na regionalnom nivou, pruža se kroz mrežu akreditovanih regionalnih razvojnih agencija (ARRA).

Uvažavajući pravne tekovine i smernice EU, kao i Zakon o planskom sistemu¹⁶, Republika Srbija je 5. marta 2020. godine usvojila Strategiju industrijske politike za period 2021-2030. godine.¹⁷ Ovaj dokument predstavlja strateški pravac delovanja i sprovođenja industrijske politike kojim je definisan ključni cilj i pet posebnih ciljeva, kao i set mera za postizanje definisanih ciljeva. Pored toga, u pripremi je i prateći Akcioni plan za prvi izveštajni period

¹⁶ Zakon o planskom sistemu, Službeni glasnik, br. 30.

¹⁷ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

2021-2023. godine, kojim su bliže definisane aktivnosti, nadležne institucije za njihovo sprovođenje i predviđeni budžet. Pored toga, neophodno je definisati eksterne mehanizme kontrole i evaluacije sprovođenja ne samo ovog dokumenta, nego i svih drugih, kako bi se pravovremeno reagovalo i izbegli propusti. Bitno je da realizacija ove strategije mora biti u skladu sa dugim razvojnim politikama, kao što je Strategija pametne specijalizacije koja je takođe usvojena krajem februara 2020. godine.

Politika razvoja malih i srednjih preduzeća i razvoja preduzetništva je definisana u okviru Strategije za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine („Službeni glasnik RS”, broj 35/15) koja je usvojena početkom 2015. godine, a ove godine bi trebalo da se počne da se radi nova strategija.

Instrumenti politike preduzetništva i industrijske politike obuhvataju finansijsku podršku i regulatorne mere, kao i odgovarajuće kapacitete na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou. Inovacije, a posebno tokom pandemije COVID 19 i u vremenu „nove“ realnosti dolaze od preduzetnika koji imaju ideju a proizvod plasiraju na tržište. Međutim, veliki izazov za opstanak predstavljaju uslovi poslovanja, podsticajno okruženje i dostupnost finansijskih sredstava. U Srbiji su banke i dalje dominantne finansijske institucije i preduzetnici se uglavnom finansiraju iz bankarskih kredita, a mogućnost dobijanja kredita zavisi od likvidnosti preduzeća. Tržište drugih finansijskih izvora još uvek nije razvijeno, a neplaćanje dospelih obaveza prema bankama može preduzeće dovesti do bankrotstva.

ULOGA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U PREGOVARAČKOM PROCESU I PROCESU DEFINISANJA JAVNIH POLITIKA

Organizacije civilnog društva nisu direktno uključene u proces pregovora o pristupanju Srbije u EU, ali je izuzetno značajno da budu dobro informisane, da prate, da razumeju sadržaj i tempo pristupnih pregovora po poglavljima u okviru kojih prepoznaju prostor za svoje delovanje i da, shodno svojim kapacitetima u kontinuitetu svojim predlozima pružaju konkretni doprinos kvalitetu i transparentnosti rada uspostavljenih pregovaračkih mehanizmima. Upravo u tome je i uloga civilnog društva da kroz praćenje procesa EU integracija utiče na povećanje odgovornosti i transparentnosti u radu organa javnih vlasti i na taj način doprinese demokratskim reformama u Srbiji.

Organizacije civilnog društva dobijaju na značaju i u procesu definisanja javnih politika, što je u skladu sa Zakonom o planskim sistemom¹⁸ koji je usvojen u aprilu, a stupio na snagu u decembru 2018. godine. Ovaj Zakon po prvi put unosi metodološke osnove u domenu usvajanja i sprovođenja javnih politika, odnosno definiše proces i bitne elemente javnih politika, a posebno ističe da se u ceo proces definisanja i sprovođenja javnih politika moraju uključiti sve zainteresovane strane i ciljne grupe iz reda građana i privrednih subjekata, udruženja građana ili privrednih subjekata i drugih organizacija civilnog društva, naučno-

¹⁸ Zakon o planskom sistemu, Službeni glasnik, br. 30. <https://rsip.gov.rs/sr/vesti/usvojene-uredbe-za-blizu-primenu-zakona-o-planskom-sistemu/>

istraživačkih, strukovnih i drugih organizacija, kao i predstavnici državnih organa, lokalnih vlasti i ostalih učesnika u planskom sistemu koji sprovode ili u odnosu na koje se sprovodi konkretna javna politika. Na ovaj način mehanizam javno-privatnog dijaloga i formalno dobija na značaju.

Javno-privatno dijalog je proces komunikacije u vezi sa poslovima od javnog interesa, a pre svega u vezi sa sadržinom propisa i načinom njihove primene. U javno-privatnom dijalogu učestvuju s jedne strane građani, privreda i organizacije civilnog društva, a s druge strane predstavnici države, lokalnih samouprava, javnih preduzeća i ostalih institucija. Cilj javno-privatnog dijaloga je da se kroz formalni ili neformalni proces komunikacije definišu zajednički ciljevi. Učešće civilnog društva trebalo bi da odražava potrebu države i vlade da utvrde svoj legitimitet i poboljšaju transparentnost, kvalitet i efikasnost javne politike.

U skladu sa ovim Zakonom, a povodom izrade Strategije industrijske politike Republike Srbije za period 2021-2030. godine organizovan je proces javno-privatnog dijaloga. Stručnu podršku je pružila Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju (GIZ), a Privredna komora Srbije (PKS) je tokom maja i juna 2019. godine organizovala javno-privatne dijaloge u 13 gradova širom Srbije na kojima su učestvovali predstavnici privrede i druge zainteresovane strane iz svih regiona Srbije. Prema iznetim podacima u Strategiji, u javno-privatnom dijalogu je učestvovalo ukupno 363 učesnika, od čega 224 preduzeća, 13 privrednih asocijacija, klastera i naučno-tehnoloških parkova, 32 predstavnika akademске zajednice (fakulteti, više i srednje škole) i 14 državnih institucija i predstavnika gradova. Ono što je bilo novina jeste metod organizacije dijaloga koji je omogućio da svi učesnici imaju aktivno učešće u svim tematskim sesijama. Ovakav pristup predstavlja pomak u odnosu na pređašnju praksu usvajanja strateških dokumenata, te je proces bio inkluzivan.

Nacionalni konvent o EU je uspostavljen kao platforma civilnog sektora za učešće i praćenje toka pregovora o pristupanju Srbije EU kroz otvoren dijalog i preporuke, sugestije i primedbe upućene institucijama Republike Srbije i EU, koje vode ovaj proces, utiče na njega kako bi bio u najboljem interesu naših građana da žive u uređenom društvu. Nacionalni konvent o EU svojim aktivnostima promoviše proces evropskih integracija Srbije i utiče na kreiranje pozitivnog stava građana prema EU.

Nacionalni konvent o EU je formalno ukljucen u proces pregovora kroz akte Vlade RS i Narodne skupštine RS. Smernice za saradnju Pregovaračkog tima za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji i pregovaračkih grupa sa predstavnicima organizacija civilnog društva, Nacionalnog konventa o EU i Privredne komore usvojene su na na sastanku Pregovaračkog tima održanom 18. marta 2016. godine. Tekst Smernica je dogovoren u konsultacijama sa predstavnicima Nacionalnog konventa o EU, organizacijama civilnog društva i drugih zainteresovanih aktera, i kao takav predstavlja osnov za saradnju između pregovaračkih grupa i zainteresovanih aktera tokom pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji. Pored toga, članovi Odbora za evropske integracije Narodne skupštine Republike Srbije su na sednici održanoj 4. juna 2014. godine usvojili Odluku o postupku razmatranja predloga pregovaračke pozicije u procesu pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji u kojoj se navodi da će Odbor pre razmatranja predloga pregovaračke pozicije, obavezno razmotriti predloge, priloge i preporuke predstavnika

civilnog društva, odnosno Nacionalnog konventa o EU. Pored toga, Nacionalni konvent je prepoznat kao nezavisni i stručni akter u procesu pregovora Republike Srbije i EU i od strane Evropske komisije koja predstavnike Nacionalnog konventa poziva na konsultacije vezano za definisanje redovnog godišnjeg izveštaja.

Nacionalni konvent o EU je nakon perioda u kojem je bio neformalna platforma koja je okupljala nevladine organizacije zainteresovane za praćenje procesa evropskih integracija Srbije prerasla u zaseban entitet i formalnu organizaciju sa preko 750 članica. U svom članstvu Nacionalni konvent okuplja preko 750 organizacija i pojedinaca iz cele Srbije organizovanih u 29 radnih grupa i 4 međusektorske radne grupe. Na osnovu praćenja i evaluacije napretka za svako Pregovaračko poglavlje, sastavljene su brojne analize i preporuke, koje se objavljuju u godišnjoj Knjizi preporuka. Kroz niz zvaničnih državnih dokumenata u kojima se izričito pominje, Nacionalni konvent o EU ima formalizovanu poziciju nezavisnog aktera koji u svojstvu predstavnika zainteresovane javnosti (pre svega civilnog društva) ima pravo da daje predloge i preporuke koje su nadležni državni organi dužni da razmatraju. U isto vreme, Nacionalni konvent o EU je prepoznat kao stručni i nezavisni akter i od strane same EU i brojnih međunarodnih aktera i donatora.

Radna grupa za pregovaračko poglavlje 20 broji preko 80 članova među kojima su razna poslovna udruženja, klasteri, asocijacije malih i srednjih preduzeća, predstavnici lokalnih samouprava, naučne i akademske zajednice, predstavnici udrženja iz različitih grana privrede, nezavisni eksperti i dr. Radna grupa se aktivno uključuje u sve javne rasprave vezane za tematsko poglavlje, zagovara proces javno-privatnog dijaloga u procesu definisanja javnih politika i zakonodavnog okvira u vezi sa tematskim poglavljem, pruža stručne analize i organizuje javne diskusije. Pored toga, Radna grupa za pregovaračko poglavlje 20 svake godine je aktivna u diskusiji koju organizuje Ministarstvo finansija u vezi sa Programom ekonomskih reformi. U aprilu 2020. godine, Radna grupa za pregovaračko poglavlje 20 je zajedno sa Radnom grupom 8 (Politika konkurenčije) i 16 (Oporezivanje) je organizovala virtualnu sednicu na temu "Programa ekonomskih mera usmerenih ka otklanjanju posledica izazvanih Covid-19". Pored toga, tokom maja je urađen i dokument „Osvrt na paket ekonomskih mera u vreme vanrednog stanja“.

ULOGA LOKALNE SAMOUPRAVE U PODSTICANJU PREDUZETNIŠTVA

Srbija je potpisnica Evropske povelje o lokalnoj samoupravi sa pratećim protokolima (Savet Evrope, 1985)¹⁹ koja definiše minimum standarda obavezan za sve evropske zemlje, kao i stanarde njene efektivne primene. Evropska povelja o lokalnoj samoupravi afirmiše ulogu lokalne samouprave kao nivoa vlasti najbližeg građanima i ostvarivanja njihovog prava na demokratsko upravljanje (*local democracy*). Kao referentni međunarodni ugovor u ovoj oblasti, Povelja je otvorena za potpisivanje 15. oktobra 1985. godine i stupila je na snagu 1. septembra 1988. godine. Do sada ju je reatifikovalo 47 država članica Saveta Evrope. Povelja je prvi evropski standard kojim se utvrđuje princip prenosa nadležnosti na lokalne zajednice, koji mora biti praćen transferom finansijskih sredstava. Ovaj princip, poznat kao princip supsidijarnosti, omogućava decentralizaciju vlasti prema nivou najbližem građaninu.

Države se obavezuju na poštovanje i doslednu primenu osnovnih principa definisanih poveljom - poput prava građana da učestvuju u upravljanju javnim poslovima, ključna prava zajednica da uživaju autonomiju, lokalnu (i regionalnu) samoupravu, da biraju svoje lokalne organe, da imaju sopstvene sopstvene strukture upravljanja i finansijska sredstva na raspolaganju.

Organi Autonomne pokrajine Vojvodine i lokalne samouprave, u skladu sa svojom nadležnošću i razvojnim dokumentima, takođe, su aktivni subjekti u podsticanju ekonomskog razvoja na teritoriji za koju su nadležni.

Usvajanjem sistemskog Zakona o lokalnoj samoupravi 2007. godine²⁰, kao i dopunama 2014. i 2018. godine²¹, u Srbiji je reformisan i bitno unapređen sistem lokalne samouprave čime opštine i gradovi dobijaju zakonske mogućnosti da postaju aktivan činilac u planiranju ekonomskog razvoja i unapređenja poslovnog okruženja na svom području. Pored sistemskog zakona koji uređuje pitanja delokruga rada jedinica lokalne samoupraveključni propisi koji definišu ulogu lokalne samouprave u oblasti privrednog razvoja su: Zakon o ulaganjima, Zakon o turizmu, Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Zakon o podsticajima u poljoprivredi i ruralnom razvoju, Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, Zakon o javno privatnom partnerstvu i koncesijama.

Zakonom o lokalnoj samoupravi propisano je da opština, preko svojih organa, u skladu sa Ustavom i zakonom, donosi i realizuje programe za podsticanje lokalnog ekonomskog razvoja, preduzima aktivnosti za održavanje postojećih i privlačenje novih investicija i unapređuje opšte uslove poslovanja (član 20), a da skupština opštine, u skladu sa zakonom donosi program razvoja opštine i pojedinih delatnosti (član 32).

¹⁹ <https://www.coe.int/en/web/congress/european-charter-of-local-self-government>

²⁰ <http://mduls.gov.rs/wp-content/uploads/ZAKON-O-LOKALNOJ-SAMOUPRAVI.pdf>

²¹ <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2018/1128-18.pdf>

Počev od 2007. godine, usvojeni zakonodavni okvir omogućuje lokalnim samoupravama da se sve više angažuju u pitanjima lokalnog razvoja, od izgradnje lokalne infrastrukture, industrijskih zona i parkova, razvoja poslovnih inkubatora i klastera, stvaranja povoljnog ambijenta za privlačenje investicija, strateškog planiranja održivog razvoja svoje sredine, stvaranja javno-privatnog partnerstva i drugih instrumenata lokalnog ekonomskog razvoja. Poznati primeri uspešnih opština koje su iskoristile mogućnost, uposlike i razvijale sopstvene kapacitete u tom periodu su Indija, Stara Pazova, Zrenjanin...

Interesovanje za industrijske parkove u Srbiji zaživilo je 2006. godine. U inostranstvu industrijski parkovi najčešće nastaju kao rezultat privatno-javnih partnerstava, pri čemu lokalne vlasti obezbeđuju zemljište i deo infrastrukture za izgradnju parka, dok privatni sektor obezbeđuje ostatak infrastrukture, vodi računa o njenom održavanju i pruža dodatne usluge svim investorima koji posluju u okvirima parka. Upravljanje nad industrijskim parkom je takođe u sprezi privatnog i javnog sektora. U Srbiji privatno-javna partnerstva nisu do te mere zaživela tako da industrijske zone u Srbiji najčešće nastaju na zemljištu koje obezbeđuje lokalna samouprava i uglavnom ne prerastaju u industrijske parkove jer ili nemaju upravitelje ili su to preduzeća čiji su osnivači lokalne samouprave.

Biznis inkubatori predstavljaju važan instrument LER-a i oni imaju za cilj da omoguće nastanak i opstanak malih preduzeća. Povoljnosti biznis inkubatora, pored prostora koji se pruža preduzećima po povolnjim uslovima od tržišnih, podrazumevaju i: obezbeđivanje zajedničkog prostora, poslovnog menadžmenta, marketinga, kancelarijske opreme, knjigovodstvenih usluga, saveta oko vođenja posla i finansija, umrežavanje itd. Oblik i organizacija inkubatora se razlikuju jer se prilagođavaju lokalnim sredinama u kojima nastaju. Svrha inkubatora je da omoguće „firmama-stanarima“ da se razviju i postanu finansijski samostalne i održive (što se obično dešava u periodu 2–5 godina). Biznis inkubatori podstiču korišćenje modernih tehnologija, stvaranje novih radnih mesta, te jačanje lokalne i nacionalne ekonomije.

Nakon 2007. godine intenzivirano je osnivanje lokalnih službi u funkciji unapređenog pružanja javnih usluga građanima i privredi, kao što su opštinski uslužni centri, jedinstveni šalteri za registraciju privrednih subjekata, šalteri za izdavanje dozvola i sl. U to vreme formiraju se prve Kancelarije za lokalni ekonomski razvoj (KLER), čiji je osnovni zadatak da privuku investicije i potpomognu lokalni ekonomski razvoj. KLER su postale ključni mehanizam jedinica lokalne samouprave u pripremi i izradi lokalnih razvojnih strategija uz konsultovanje i participaciju širokog spektra lokalnih aktera uključujući organizacije civilnog društva. Participativno planiranje ekonomskog razvoja, priprema i usvajanje strategija održivog razvoja dobili su na zamahu, pripremljena metodologija za nosioce i učesnike procesa, kao što je Priručnik za praktičare (The Urban Institute, NALED).²² Time su jedinice lokalne samouprave dobile mogućnost da samostalno kreiraju politiku lokalnog ekonomskog razvoja u skladu sa svojim mogućnostima i interesima.

²² <https://www.slideshare.net/NALED/lokalni-ekonomski-razvoj-u-srbiji-prirunik-za-praktiare-12127476>

"Lokalna samouprava je pravo građana da upravljaju javnim poslovima od neposrednog, zajedničkog i opšteg interesa za lokalno stanovništvo, neposredno i preko slobodno izabranih predstavnika u jedinicama lokalne samouprave, kao i pravo i sposobnost organa lokalne samouprave da, u granicama zakona, uređuju poslove i upravljaju javnim poslovima koji su u njihovoj nadležnosti i od interesa za lokalno stanovništvo." (Zakon o lokalnoj samoupravi, Sl glasnik RS 129/2007)

U vršenju svojih nadležnosti, lokalna samouprava obavlja sledeće poslove od značaja za lokalni ekonomski razvoj (Zakon o lokalnoj samoupravi, Sl glasnik RS 129/2007): 1. donosi programe razvoja; 2. donosi urbanističke planove; 3. donosi budžet i završni račun; 4. utvrđuje stope izvornih prihoda opštine, kao i način i merila za određivanje visine lokalnih taksi i naknada; 5. uređuje i obezbeđuje obavljanje i razvoj komunalnih delatnosti kao i organizacione, materijalne i druge uslove za njihovo obavljanje; 6. donosi programe uređenja građevinskog zemljišta, uređuje i obezbeđuje vršenje poslova uređenja i korišćenja građevinskog zemljišta i utvrđuje visinu naknade za uređivanje i korišćenje građevinskog zemljišta; 7. donosi programe i sprovodi projekte lokalnog ekonomskog razvoja i stara se o unapređenju opšteg okvira za privređivanje u jedinici lokalne samouprave; 8. uređuje i obezbeđuje korišćenje poslovnog prostora kojim upravlja, utvrđuje visinu naknade za korišćenje poslovnog prostora i vrši nadzor nad korišćenjem poslovnog prostora; 9. stara se o zaštiti životne sredine, donosi programe korišćenja i zaštite prirodnih vrednosti i programe zaštite životne sredine, odnosno lokalne akcione i sanacione planove, u skladu sa strateškim dokumentima i svojim interesima i specifičnostima i utvrđuje posebnu naknadu za zaštitu i unapređenje životne sredine; 10. donosi osnove zaštite, korišćenja i uređenja poljoprivrednog zemljišta i stara se o njihovom sprovođenju, određuje erozivna područja, stara se o korišćenju pašnjaka i odlučuje o privođenju pašnjaka drugoj kulturi; 11. stara se i obezbeđuje uslove za očuvanje, korišćenje i unapređenje područja sa prirodnim lekovitim svojstvima; 12. podstiče i stara se o razvoju turizma na svojoj teritoriji i utvrđuje visinu boravišne takse; 13. stara se o razvoju i unapređenju ugostiteljstva, zanatstva i trgovine, uređuje radno vreme, mesta na kojima se mogu obavljati određene delatnosti i druge uslove za njihov rad; 14. upravlja imovinom opštine i koristi sredstva u državnoj svojini i stara se o njihovom očuvanju i uvećanju; 15. podstiče i pomaže razvoj zadruštarstva;

Potrebno je imati u vidu da savremeni koncept lokalnog ekonomskog razvoja podrazumeva efektivnu primenu principa dobrog upravljanja (*good governance principles*, Savet Evrope)²³: procesom koje se ne oslanja isključivo i jedino na organe javne vlasti već uključuje i podstiče na učešće drugih institucija, organizacija civilnog društva, nauku, obrazovni sektor, i pojedince koji su zainteresovani da pomognu ostvarivanju definisanih razvojnih ciljeva. Mobilisanje resursa javnog, privatnog i nevladinog sektora daje nesumnjive koristi u formulisanju i realizaciji svih vidova javnih politika na području zajednice.

U tom kontekstu posebno značajan je kontinuiran razvoj ljudskih resursa javne uprave koji uključuje i sistematičan program obuke zaposlenih na nivou lokalne samouprave. U Srbiji ne postoji fakultet javne uprave, ali je u okviru strategije reforme javne uprave 2018., osnovana *Nacionalna akademija za javnu upravu* koja kroz akreditovane opšte i posebne programe

²³ <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles>

obuke doprinosi unapređenju potrebnih znanja i veština za profesionalni razvoj službenika JLS.²⁴

Efikasnost lokalnog ekonomskog razvoja u velikoj meri zavisi od instrumenata i mehanizama koji su na raspolaganju lokalnoj samoupravi u sprovođenju razvojne politike sa jedne strane, ali i kontinuiranom unapređivanju i transparentnosti njihovog funkcionisanja, to jest efektivnom radu stalnih i povremenih radnih tela kao što su *lokalni savet za zapošljavanje, socijalno ekonomski savet, savet za inkluziju, rodnu ravnopravnost, mlade*. Lokalna samouprava primenjuje širok dijapazon nadležnosti usvajanjem i primenom pravne regulative, planskih akata (prostorni i urbanistički planovi, strateški planovi razvoja i dr.), budžetskih i drugih podsticajnih sredstava i olakšica, preko upravljanja infrastrukturom, do javno-privatnih partnerstava. U tom smislu, posebni značaj ima povezivanje lokalnih samouprava u cilju racionalnog korišćenja i inače ograničenih finansijskih, tehničkih i ljudskih resursa kroz međuopštinsku i regionalnu saradnju, čime se olakšava rešavanje zahtevnijih projekata (uključujući na primer regionalne deponije, decentralizacija funkcije pružanja socijalnih usluga, razvoj komunalne infrastrukture) koje samostalno ne bi mogle da ostvare.

Međunarodna organizacija rada (ILO) definiše ovu sektorsku politiku na sledeći način: „*Lokalni ekonomski razvoj podrazumeva opšte lokalno uključivanje u proces razvoja koji podstiče partnerstvo na utvrđenom prostoru između ključnih aktera iz privatnog i javnog sektora, omogućavajući zajedničku izradu i sprovođenje jedinstvene razvojne strategije, korišćenjem lokalnih resursa i kompetitivnih prednosti u globalnom kontekstu, a koji za krajnji cilj ima stvaranje prihvatljivih radnih mesta i stimulisanje ekonomske aktivnosti*“.

²⁴ <https://www.napa.gov.rs>

PRIMERI LOKALNE PRAKSE

Principi dobrog i odgovornog upravljanja na nivou jedinica lokalne samouprave podrazumevaju profesionalno i transparentno donošenje odluka i pružanje usluga. Na tim osnovama se omogućava uključivanje i angažovanje organizacija civilnog društva u proces praćenja i vrednovanja rada lokalne samouprave, kao i u proces javnog konsultovanja i promocije međusektorskog partnerstva. U nastavku su navedeni primeri lokalne prakse koji ukazuju ne samo na različitosti u pristupu izazovima lokalnog ekonomskog razvoja, već i na zajedničke, istovetne izazove na putu ka modernizaciji lokalne samouprave u vremenu neizvesnosti, kao što su na primer pitanja: kako zaustaviti odliv mozgova, kako zadržati i zaposliti mlade, kako privući strane investitore, kako sastaviti programski bužet, kako brendirati grad, kako "napisati dobar" EU projekat, kako komunicirati prema građanima, izveštavati o radu organa i tela JLS, ili koristiti savremene IT digitalne tehnologije.

Usvojeni standardi i mogućnosti njihove primene na nivou jedinica lokalne samouprave ukazuju na potrebu jačanja njihovih kapaciteta na kontinuiranom unapređivanju principa dobrog upravljanja, i to pre svega u oblastima: 1. *Transparentno pružanje usluga*; 2. *Odgovornost*; 3. *Učešće građana*; 4. *Profesionalizam*; 5. *Transparentno donošenje odluka*; 6. *Liderstvo*. Upravo ovi principi su osnov uključivanja i mogućnosti doprinosa organizacija civilnog društva kako za praćenje i vrednovanje rada lokalne samouprave, tako i za uključivanje u proces javnog konsultovanja i promocije međusektorskog partnerstva. To se posebno odnosi na održivi mehanizme participativnog donošenja i usvajanja lokalnih sektorskih politika koji su od velike pomoći za izgradnju sopstvenih resursa i baze znanja, doprinoseći unapređenju rada lokalne samouprave i stvaranju, kao i na drugim nivoima vlasti, institucionalne memorije kao polazne tačke na koju se oslanja budući razvoj lokalne zajednice. Istraživanje pokazuje takodje da se upravo funkcionisanju radnih tela posvećuje nedovoljna pažnja a informacije o njihovom radu najmanje vidljive i dostupne javnosti.

Važno je takođe napomenuti: samo je manji broj jedinica lokalne samouprave očuvaо ili dalje unapređivao praksu kontinuiranog praćenja i analize efekata usvojenih strateških dokumenata sa jedne strane, a sa druge strane nedovoljno ulaganje u organizacijske kapacitete i ljudske resurse u okviru KLER, doveо je brojnih primera interne reorganizacije, ukidanja ili prenamene ove službe.

Naše istraživanje u metodološkom smislu zasnovano je na prikupljenim podacima o: 1) strateškom okviru lokalnog ekonomskog razvoja to jest o usvojenim važećim strategijama lokalnog ekonomskog (održivog) razvoja, kao i drugim sektorskim politikama, posebno u oblasti zapošljavanja mladih i inkluzivnog razvoja, 2) ulozi i aktivnostima KLER i 3) ulozi i aktivnostima relevantnih radnih tela jedinica lokalne samouprave, uključujući savet za zapošljavanje, socijalno –ekonomski savet, savet za mlade. Pored navedena tri elementa, naši ispitanici pomogli su nam u identifikovanju primera podrške razvoju preduzetništva posebno u oblasti razvoja zapošljavanja i samozapošljavanja mladih, žena i marginalizovanih grupa.

LOKALNE STRATEGIJE EKONOMSKOG (ODRŽIVOG RAZVOJA)

U svih deset opština na snazi su lokalne strategije održivog razvoja, kao i jedan broj sektorskih strategija i lokalnih akcionih planova uključujući oblast zapošljavanja, mlađe, inkluziju Roma. Većini strategija rok važnosti ističe 2020, a informacije o pripremama za donošenje nove strategije su tokom ovog istraživanja objavljene samo na sajtu opštine Stara Pazova.

Tabela 1. Strateška dokumenta na nivou lokalne samouprave

	Opština	
1	Subotica	Strategija lokalnog održivog razvoja grada Subotica 2013-2022 Lokalni akcioni plan za unapređenje položaja Roma 2017-2021
2	Kanjiža	Strategija razvoja opštine Kanjiža 2011-2020
3	Ruma	Strategija lokalnog održivog razvoja opštine Ruma 2015-2020
4	Sremska Mitrovica	Strategija lokalnog održivog razvoja grada Sremska Mitrovica 2010-2020
5	Stara Pazova	Strategija održivog razvoja opštine Stara Pazova 2010 -2020 Strategija održivog razvoja oštine Stara Pazova 2021. do 2031. Godine (započete pripreme) Program kapitalnih investicija opštine Stara Pazova za period 2019-2021
6	Knjaževac	Strategija lokalnog održivog razvoja opštine Knjaževac 2010-2020 Strategija ruralnog razvoja opštine Knjaževac 2010-2020 Lokalni Akcioni plan zapošljavanja 2020
7	Sokobanja	Strategija održivog razvoja opštine Sokobanja 2015-2025 Strategija zajedničkog i održivog razvoja turizma opštine Sapareva banja, Bugarska i opštine Sokobanja, Srbija 2019-2024

8	Zaječar	Strategija lokalnog ekonomskog razvoja grada Zaječara 2015-2020
9	Aleksinac	Strategija održivog razvoja opštine Aleksinac 2010-2020 Aкциони plan за implementaciju Strategije održivog razvoja opštine Aleksinac 2018-2020 Lokalni Akcioni plan zapošljavanja 2019
10	Svrljig	Program mera podrške za sprovodjenje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja opštine Svrljig za 2016. godinu Ne postoji objavljeni strateški dokument o lokalnom ekonomskom (održivom) razvoju

KANCELARIJE ZA LOKALNI EKONOMSKI RAZVOJ -KLER

U svih deset opština postoje kancelarije za lokalni ekonomski razvoj ali je evidentno da su pretrpele promene kako u kontekstu interne organizacijske strukture u jedinicama lokalne samouprave, tako i u pogledu samog statusa i naravno ljudskih resursa. Poslovi u njihovoј prvobitno definisanoj nadležnosti često se prepliću ili dupliraju (na primer sa službama, odeljenjima za privredu pri kojima funkcionišu), i niti u jednom slučaju nisu u direktnoj povezanosti sa kabinetom gradonačelnika/predsednika opštine. Zajedničko u njihovoј nadležnosti su promocija investicionog potencijala, marketing opštine i priprema projekata prema stranim donatorima. Važno je istaći da su u proteklih nekoliko godina u jedinicama lokalne samouprave osnivane i kancelarije za mlade, kancelarije za inkviziju, kancelarije za saradnju sa civilnim sektorom, za rodnu ravnopravnost što iziskuje potrebu unapredjivanja koordinacije u njihovim aktivnostima. *U svih deset opština, pored KLER koriste se i kapaciteti lokalnih i regionalnih razvojnih agencija koje deluju na osnovu sporazuma o udruživanju više opština. Organizaciona forma može biti u obliku službe ili odeljenja unutar lokalne uprave, ili posebno formirana organizacija kao u slučaju opštine Kanjiža.*

Tabela 2. Pregled organizacionog ustrojstva i nadležnosti Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj

	Opština	
1	Subotica	KLER funkcioniše kao Služba za lokalni ekonomski razvoj u okviru Sekretarijata za privredu, lokalni ekonomski razvoj i turizam; Sekretarijat za investicije i razvoj;

		Grad Subotica jedan je od osnivača Regionalne razvojne Agencije Panonreg koja pruža podršku u pripremi razvojnih projekata
2	Kanjiža	<p>Odeljenje za privredu i lokalni ekonomski razvoj u okviru svojih nadležnosti obavlja poslove koji se odnose na: realizaciju razvojnih projekata, predstavljanje investicionih potencijala opštine, izradu normativnih akata iz oblasti lokalnog ekonomskog razvoja, staranje o ukupnom privrednom razvoju;</p> <p>ICR- Informacioni Centar za razvoj potiskog regiona, kao organizaciona jedinica u okviru JLS, u svojoj nadležnosti ima pripremu, izradu i implementaciju medjunarodnih donatorskih projekata, kako za potrebe opštine tako i za potrebe drugih subjekata.</p>
3	Ruma	KLER ima u svojoj nadležnosti kontakte sa poslovnom zajednicom i podršku privredi, saradnju sa investitorima, privlačenje novih investicija. Vođenje procesa i pružanje potrebne podrške tokom strateškog planiranja, strateški osnov za lokalni razvoj, priprema i praćenje sprovođenja projekata ekonomskog razvoja, priprema i realizacija projekata iz sredstava fondova EU, bilateralnih fondova, republičkih i pokrajinskih fondova, upravljanje procesom participativnog budžetiranja;
4	Sremska Mitrovica	KLER u svojoj nadležnosti ima promociju grada u zemlji i inostranstvu kao potencijalne investicione destinacije, informisanje potencijalnih investitora o slobodnim lokacijama, uslovima i raspoloživim programima podrške, komunikaciju sa privatnim, javnim i nevladinim sektorom, a sve u svrhu bržeg i kvalitetnijeg pružanja usluga budućim i već postojećim investitorima, učešće u procesu strateškog planiranja lokalnog ekonomskog razvoja, definisanje i predlaganje projekata od značaja za lokalni ekonomski razvoj;
5	Stara Pazova	KLER u svojoj nadležnosti ima: promociju opštine u zemlji i inostranstvu kao povoljnog mesta za ulaganje, poslovanje i život; informisanje potencijalnih investitora i postojećih privrednika o uslovima za poslovanje, mogućnostima za ulaganje i

		raspoloživim programima podrške; pripremu i praćenje sprovođenja projekata ekonomskog razvoja;
6	Knjaževac	Agencija za razvoj opštine Knjaževac u svojoj nadležnosti ima: podršku procesu strateškog planiranja; privlačenje investicija; direktnu podršku lokalnoj zajednici; unapređenje radne snage; savetodavnu funkciju Skupštini i Predsedniku opštine; održavanje i unapređenje odnosa sa centralnim i međunarodnim institucijama; i komercijalne usluge.
7	Sokobanja	Odeljenje za urbanizam, lokalni ekonomski razvoj i zaštitu životne sredine obavlja poslove opštinske uprave iz oblasti privrede i privlačenja investicija, izrađuje normativna i druga akta iz ove oblasti i stara se o ukupnom privrednom razvoju opštine Sokobanja RARIS Kancelarija za lokalni ekonomski razvoj
8	Zaječar	Služba za KLER je osnovana sa ciljem definisanja i realizacije prioritetnih projekata u oblasti unapređenja lokalne samouprave, razvoja malih i srednjih preduzeća, poljoprivrede i turizma, strateškog planiranja, pomoći gradskim javnim preduzećima i ustanovama u pripremi i implementaciji projekata i izgradnje povoljne preduzetničke klime na teritoriji grada.
9	Aleksinac	KLER prati konkurse i organizuje izradu projekata, podnosi predloge projekata na konkurse i prati njihovu realizaciju; uspostavlja kontakte sa investitorima, centralnim institucijama i drugim subjektima nadležnim za ekonomski razvoj. Osmišljava i sprovodi privredne razvojne strategije. Vrši upravne poslove privatnog preduzetništva koji se odnosi na zadovoljenje potreba građana u oblasti zanatstva, trgovine, ugostiteljstva, turizma, saobraćaja i drugih privrednih oblasti od značaja za opštinu; pruža stručnu pomoć privatnim preduzetnicima, malim i srednjim preduzećima pri otvaranju, realizaciji projekata i kredita, povezuje ih sa agencijama za razvoj malih i srednjih preduzeća i regionalnim privrednim komorama. Obavlja poslove

		marketinga, priprema materijal u cilju promovisanja ekonomskog razvoja opštine
10	Svrljig	Poslovi lokalnog ekonomskog razvoja realizuju se uz podršku programa Regionalne razvojne agencije Jug.

OPŠTINSKA RADNA TELA U OBLASTI LOKALNOG EKONOMSKOG RAZVOJA

Statutom opština definisana su stalna i povremena radna tela, njihov sastav i opis nadležnosti u oblasti lokalnog ekonomskog razvoja. Izuzev u retkim slučajevima, nema objavljenih podataka ili još manje prakse periodičnog izveštavanja o njihovim aktivnostima. Gotovo da nije bilo moguće pronaći među objavljenim informacijama bilo na službenoj prezentaciji opštine ili u opštinskom informatoru podatak o broju održanih sastanaka ili godišnjoj aktivnosti ovih radnih tela. Jedini izuzetak su opštine Stara Pazova, Ruma i Kanjiža gde se aktivnosti, preporuke i izveštaji ovih radnih tela redovno objavljuju.

Tabela 3. Pregled stalnih i privremenih skupštinskih radnih tela u oblasti privrednog razvoja

	Opština	
1	Subotica	Savet za razvoj privrede, male privrede i privatnog preduzetništva Socijalno ekonomski savet, jedna objavljena informacija o aktivnosti u oblasti uvodjenja dualnog obrazovanja
2	Kanjiža	Savet za lokalnu samoupravu Savet za budžet i finansije Opštinski Informator o radu sadrži informacije o sastavu radnih tela i broju održanih sastanaka u protekloj godini
3	Ruma	Privredni savet opštine prati donošenje i promenu strategije i planova privrednog razvoja, prati sprovođenje planova i programa lokalnog ekonomskog razvoja, daje inicijative vezane za ekonomski razvoj i mišljenje o prioritetskim projektima lokalnog ekonomskog razvoja i planu kapitalnih investicija, inicira lokalna istraživanja i ankete medju privrednim subjektima Dnevni red, zapisnici sa sednica, izvestaj dostupni na

		www.ruma.rs
4	Sremska Mitrovica	Savet za razvoj privrede, Socijalno ekonomski savet
5	Stara Pazova	Socijalno ekonomski savet Dnevni red, zapisnici sa sednica, izvestaj dostupni na https://starapazova.rs/rs/informacije/socijalno-ekonomski-savet.html
6	Knjaževac	Savet za privredu, privatno preduzetništvo, poljoprivredu i selo opštine Knjaževac Savet za turizam opštine Knjaževac Savet za mlade opštine Knjaževac Socijalno-ekonomski savet opštine Knjaževac Savet za rodnu ravnopravnost opštine Knjaževac Nema objavljenih izveštaja o aktivnostima ovih radnih tela u protekle dve godine
7	Sokobanja	Savet za razvoj opštine Savet za mlade Nema objavljenih podataka o aktivnostima radnih tela u protekle dve godine
8	Zaječar	Odbor za budžet, finansije i ekonomski razvoj Odbor za razvoj poljoprivrede i sela Nema objavljenih podataka o aktivnostima radnih tela u protekle dve godine
9	Aleksinac	Komisija za privredu i finansije Komisija za javne službe Nema objavljenih podataka o aktivnostima radnih tela u protekle dve godine
10	Svrljig	Nema objavljenih podataka o aktivnostima radnih tela u protekle dve godine

PRIMERI LOKALNIH INICIJATIVA LOKALNOG EKONOMSKOG RAZVOJA I PREDUZETNIŠTVA

GRAD SUBOTICA

InfostudHub u Subotici osnovan je 2015 uz podršku Infostud grupe²⁵(i organizacije Startit).²⁶ Zajedničkim radom formiran je *coworking prostor* i edukativni centar, čime je Subotica dobila mesto gde se podstiče i razvija preduzetništvo, razmenjuju ideje i inovativna rešenja, gradi sistem mentorske podrške i kontinuiranog profesionalnog razvoja mlađih ali i svih drugih koji su zainteresovani za IT oblast. Na taj način stiču se nova znanja i veštine koje povećaju šanse za zapošljivost, kako u velikim kompanijama tako i u ostvarivanju sopstvenih preduzetničkih ideja. Takođe, cilj je i da se mlađi motivišu da pokrenu svoje tehnološke firme u Subotici i okolini i da se tako ovde stvori održivi startap ekosistem. Uz adekvatnu logističku i mentorsku podršku, Infostud Hub je mesto susretanja i razmene kreativnih ideja, otvoreno za sve pojedince, timove, studente, freelencere, i sve druge koji imaju želju i volju da jačaju IT scenu Subotice.

Poslovni Inkubator Subotica²⁷, čiji suosnivač je grad Subotica, osnovan je 2006. godine sa ciljem da pruži podršku razvoju malih i srednjih preduzeća i preduzetništva. Trenutno u okviru polovnog inkubatora radi devet start-up preduzeća u oblasti razvoja obnovljivih izvora energije, prerade otpadne plastike, digitalne štampe, web dizajna. Uloga inkubatora je da obezbedi svaku neophodnu podršku uspešnom prevazilaženju prepreka i poteškoća start-up preduzeća u njihovoј najranjivijoj inicijalnoj fazi osnivanja i početnog razvoja. Inkubator obezbeđuje poslovni prostor pod podsticajnim uslovima, edukaciju i usavršavanje u aktuelnim poslovnim oblastima, administrativne i tehničke usluge, savetodavne usluge na polju knjigovodstva, finansija, prava i poreske politike, podršku za učešće na sajamskim nastupima, mogućnost korišćenja audio vizuelne opreme, konferencijske sale, teretnog vozila, reklama i promocija na web portalu BIS-a. Poslovni inkubatori (*business incubator*) su nastali su 1980-ih godina u Nemačkoj i Velikoj Britaniji, a tokom poslednje tri decenije njihov broj se uvećavao po progresivnoj stopi tako da danas predstavljaju veoma važan instrument razvoja preduzetništva naročito u oblasti razvoja IT sektora i digitalnih tehnologija koje u najvećoj meri upošljavaju mlade. Ova podrška podrazumeva programe obuke, menadžment mentorstvo, kancelarijski i proizvodni prostor po cenama nižim od tržišnih tokom određenog perioda, marketing alata kao i pravno i finansijsko savetovanje. Danas najveći procenat biznis inkubatora čine neprofitne organizacije čiji je osnovni cilj pružanje pomoći „mladim“ kompanijama. Njihov razvoj u Srbiji se znatno ubrzao zahvaljujući boljem umrežavanju, povećanom kvalitetu usluga, institucionalnoj i finansijskoj podršci lokalnih i drugih nivoa vlasti, a najviše su fokusirani na savremene i informacione tehnologije. Najviše aktivnih biznis inkubatora je u Vojvodini i Beogradu (12), a preostalih 12 je u centralnoj Srbiji i na jugu zemlje.

²⁵ <https://www.infostud.com/>

²⁶ <https://startit.rs/>

²⁷ <https://bis-su.rs>

Program Interreg IPA CBC Hrvatska-Srbija

Regionalna razvojna agencija Panonreg, Subotica²⁸ jedna je od brojnih lokalnih organizacija i institucija koje aktivno učestvuju i apliciraju za sredstva EU u okviru dva IPA Prekogranična programa: Interreg IPA CBC Hrvatska – Srbija i Mađarska – Srbija. Grad Subotica se naročito pominje kao primer uspešne prakse u pripremi i realizaciji projekata iz IPA Programa prekogranične saradnje Mađarska – Srbija (u dva programska perioda 2017-2013 i 2014-2020) u okviru kojih su finansirani brojni lokalni razvojni projekti uključujući: izgradnju graničnog prelaza Bački vinogradi – Asothalom, izvođenje pratećih radova na povezivanju prekograničnih biciklističkih ruta kao i završetak rekonstrukcije Sinagoge, i dr.

U nešto manjem obimu, ali takođe uspešno povlače se i sredstva prekograničnog programa Interreg IPA CBC Hrvatska – Srbija.

Projekat EXPLORE bavi se unapređenjem turističkog potencijala pograničnog područja koje obiluje prirodnim, istorijskim i kulturnim resursima, koji su ekonomski nedovoljno iskorišćeni, zbog mnogih razloga koji potiču iz loše turističke infrastrukture, niskog nivoa marketinga kulturne baštine regiona, nedostatka razmene informacija u okviru turističke privrede i nediverzifikovane turističke ponude. Projekat ima za cilj da podstakne razvoj turizma u regiona uticajem na veštine i kapacitete zainteresovanih strana i operatera u sektoru, valorizujući turistički potencijal regiona, poboljšavajući organizaciju ponude u hrvatskom i srpskom prekograničnom regionu, stvaranjem zajedničke ponude turističkih proizvoda / usluga, kao kao i podsticanje ekonomskog razvoja i efektivno povećanje konkurentnosti regionalnog turističkog sektora pružanjem zajedničkih alata za upravljanje destinacijama lokalnim organizacijama. Ključni rezultati su zajednička platforma e-klastera, tri turistička prekogranična turistička proizvoda / rute, obrazovani akteri, povećani očekivani broj posetilaca. Glavne ciljne grupe su lokalne javne vlasti, interesne grupe uključujući nevladine organizacije, mala i srednja preduzeća i opću javnost.

OPŠTINA KANJIŽA

Osnivanjem Poslovnog inkubatora 2006., u opštini Kaniža osnovana je i Kancelarija Informacioni Centar za razvoj potiskog regiona koja je danas okosnica realizacije strateškog plana razvoja i to prevashodno kroz apliciranje na međunarodna donatorska sredstva za razvoj preduzetništva, regionalnog i ruralnog razvoja. Opština Kanjiža je vodeća opština (pored Subotice) u povlačenju sredstava iz Interreg IPA CBC Programa Mađarska – Srbija, Srbija – Rumunija, ali i drugih transnacionalnih programa EU.

Program Interreg IPA-CBC Mađarska – Srbija; projekat TISATOUR: Razvoj eko-turizma i zaštita životne sredine – *Svi smo u istom čamcu* Projekat se realizuje u partnerstvu opštine Kanjiza, u Srbiji i opštine Algio, u Mađarskoj. Glavni ciljevi projekta su unapređivanje ekološkog obrazovanja mladih kroz promociju dela Tise koji pripadaju aglomeraciji opština Algio i Kanjiža u pograničnom području Mađarska-Srbija kao i pružanje podrške slabovidnim osobama da dožive turističke atrakcije regiona. Dva omladinska kampa koji promovišu rečni

²⁸ <https://panonreg.rs/>

turizam i zaštitu životne sredine, organizacija tematskih konferencija o zaštiti životne sredine i unapređenju kvaliteta turističke ponude na priobalju Tise uz učešće relevantnih organizacija i institucija i zajedničkog planiranja aktivnosti, izradi jedinstvene digitalne mape vodenih puteva sa označenim atraktivnim lokacijama i programa podrške održivom turizmu i unapređenju zaštite životne sredine.

Projekat "Komplementarni turistički razvoj Kišteleka i Kanjiže, zasnovan na valorizovanju prirodnih resursa – kao međupovezanim različitim elementima regionalnog turističkog sistema", to jest pod akronimom OASIS sastoji se od četiri komponente koji su doprineli realizaciji osnovnog cilja – razvoju turizma na području opštine Kanjiža u Srbiji i opštine Kištelek u Mađarskoj. Zahvaljujući tome u opštini Kištelek izgrađen je centar za savetovanje o zdravlju i zdravom načinu života, te je izrađena i mobilna aplikacija sajta koja objedinjuje pojedinačne ponude regionalnog zdravstvenog turizma. Pored toga, u opštini Kanjiža revitalizovani su postojeći sportski kapaciteti i izgrađen je višenamenski sportski teren. Organizovan je i kamp za mlade u Kanjiži pod nazivom OASIS, koji je imao cilj da s jedne strane promoviše međuetničku toleranciju među mladim ljudima, a s druge strane da doprinese razvoju omladinskog turizma i podizanju svesti o zdravom načinu života.

OPŠTINA RUMA

Regionalna razvojna agencija Srem je osnovana 2010. godine, od strane šest opština na teritoriji Srema (Indija, Irig, Pećinci, Ruma, Stara Pazova, Šid), grada Sremske Mitrovice i Sremske privredne komore, a od 2012. godine, zvanično dobija akreditaciju za obavljanje poslova od značaja za ravnomerni regionalni razvoj na teritoriji Sremskog okruga. Pored konkurisanja za sredstva kod međunarodnih donatora za razvoj lokalne privrede, RRA Srem obavlja redovne aktivnosti iz svoje nadležnosti, između ostalog Program obuke za početnike u biznisu i pružanje mentoring usluge i to u najvećoj meri za nezaposlena lica koja kroz obuku imaju priliku za sticanje višeg nivoa znanja, čime im se otvara mogućnost za pokretanje vlastitog malog biznisa i samozapošljavanja. Polaznici koji su uspešno završili obuku stiču sertifikat, sa kojim mogu imati prednost pri konkurisanju za start-up kredite kod Fonda za razvoj Republike Srbije ili apliciranja za subvencije od Nacionalne službe za zapošljavanje. Mentoring je besplatna usluga namenjena mikro, malim, srednjim preduzećima i preduzetnicima, kao i zadругama, i podrazumeva rad sa stručnim licem mentorom, najmanje 25, a najviše 50 sati tokom projekta. Proces mentoringa odvija se po metodologiji RAS, razvijenoj u dugogodišnjoj saradnji sa Japanskom agencijom za međunarodnu saradnju (JICA). Tri kategorije korisnika mogu konkursati besplatan mentoring: Privredni subjekti koji su tek osnovani i nisu stariji od 3 godine od dana objavljivanja Javnog poziva, privredni subjekti koji su registrovani pre maja 2017. godine i zadruge. U partnerstvu sa opština Stara Pazova, Regionalna razvojna agencija Srem operativno i administrativno upravlja Inovacionim startap centrom Stara Pazova koji je finansirala Vlada Republike Srbije – Kabinet Ministra za inovacije i tehnološki razvoj. Centar predstavlja prvu fazu projekta Regionalni centar za održivi razvoj Srema čija se realizacija planira u narednom periodu. U partnerstvu sa opština Stara Pazova, Regionalna razvojna agencija Srem operativno i administrativno upravlja Inovacionim startap centrom Stara Pazova koji je finansirala Vlada Republike Srbije – Kabinet Ministra za inovacije i tehnološki razvoj. Centar predstavlja prvu

fazu projekta Regionalni centar za održivi razvoj Srema čija se realizacija planira u narednom periodu. Značaj Inovacionog startap centra ogleda se u tome što će se projekat realizovati na teritoriji sremskog upravnog okruga, stvorice se uslovi za sistemsko unapređenje inovacionog ekosistema na teritoriji Srema, ostvariće se efikasno povezivanje i umrežavanje postojećih stejkholdera, kreiraće se novi instrument za podsticanje inovativnosti i na kraju, uspostaviće se platforma za efikasno povezivanje kompanija iz sremskog okruga sa naučno-istraživačkim, razvojnim i finansijskim institucijama. Celokupan proces, sa uključenjem realnog sektora vodila bi novoosnovana Međuopštinska radna grupa za inovacije i razvoj, koja se kao model razvila pod okriljem Međuopštinskog sporazumu o upravljanju i implementaciji regionalnih projekata u Sremskom okrugu, koji je potpisano 2013. godine a koji su potpisale svih sedam opština Srema. Ovaj dokument dao je RRA Srem institucionalnu osnovu da pri implementaciji projekata formira MORGove za date oblasti, i da u njih delegira glavne predstavnike, eksperte iz javnog, privatnog i civilnog sektora. Najvažnija prednost svakog MORGa je što je jasno orijentisan ka projektima i interesima zajednice a oslanja se na lokalne stručnjake.

Participativno budžetiranje i građanski vodič kroz budžet²⁹ je rezultat inicijative da se uspostavi kontinuirana saradnja i dijalog između lokalne samouprave i organizacija civilnog društva u oblasti upravljanja javnim finansijama. Realizacija predloženih godišnjih aktivnosti počev od 2017. godine se oslanja na postojeću praksu i već uspostavljene mehanizme participativnog budžetiranja, njihovog kontinuiranog unapređivanja uz podsticanje većeg uključivanja građana u planiranje, izvršenje i kontrolu lokalnog budžeta, kroz saradnju lokalnih organizacija civilnog društva i medija, i kroz učenje od primera dobrih praksi u ovoj oblasti.

Ovaj projekat je deo šireg programa „Unapređenje revizije na lokalnom nivou za efikasnije upravljanje javnim finansijama“ koji UNDP sprovodi u saradnji sa Centralnom jedinicom za harmonizaciju Ministarstva finansija Republike Srbije. Aktivnosti su sprovodile Balkanska istraživačka mreža (BIRN Srbija) i NALED pri čemu je opština Ruma samostalno nastavila sa ovom praksom Participativno budžetiranje i pripremu građanskog budžeta. Uvođenjem prakse učešća građana u proces donošenja odluke o lokalnim budžetima, ovaj projekat za cilj ima da ojača ulogu koju mediji, civilni sektor, predstavnici lokalnih biznisa i građani imaju u demokratskim procesima na lokalnu i da ojača kredibilitet odluka javne uprave.

Opština Ruma je jedna od 14 opština i gradova širom Srbije uključena u ovaj program u cilju afirmacije i kontinuiranog razvijanja uspešne lokalne prakse „Građanski Vodič kroz budžet Rume“ kao i prezentacije stečenih iskustava odnosno razmene dobre prakse sa drugim opštinama tokom realizacije projektnih aktivnosti. Aktivnosti u lokalnoj zajednici su usmerene na donosioce odluka, korisnike i građane kao poreske obveznike, korisnike javnih sredstava u lokalnim zajednicama, zaposlene u lokalnim upravama (službama finansija, lokalnog ekonomskog razvoja, interne revizore), mesne zajednice, lokalne organizacije civilnog društva, medije, kao i na same građane. U okviru opštinske KLER osnovan je Tim za participativno budžetiranje koji od početka programa priprema, realizuje i prati efekte participativnog budžetiranja. Građanski budžet na jednostavan i razumljiv način prikazuje kako se puni opštinska kasa, a na šta se sve novac troši, koji su najvažniji projekti koji će se

²⁹http://www.ruma.rs/portal2/jupgrade/index.php?option=com_content&view=article&id=7831&Itemid=299&lang=en

finansirati iz godišnjeg budžeta, kao i kako je realizovan projekat uključivanja građana u budžetski proces.

GRAD SREMSKA MITROVICA

Specijalni rezervat prirode – Zasavica³⁰ je osnovan od strane udruženja Pokret gorana Sremska Mitrovica. Rezervat više od dve decenije doprinosio očuvanju i unapređenju biodiverziteta ovog jedinstvenog staništa u blizini Sremske Mitrovici. Pored toga što je "Zasavica" danas zaštićeno prirodno stanište, izgrađeni objekti, lokalni proizvodi i usluge pretvaraju čitav prostor u atraktivnu turističku destinaciju u Vojvodini kojom upravljaju njeni osnivači. Stanište za retke biljne i životinjske vrste, sadržaji turističke ponude, programi edukacije za decu, poljoprivredna proizvodnja i prerada učinili su da Zasavica postane jedinstveni zaokruženi sistem lokalnog održivog razvoja koji upošljava raspoložive prirodne i ljudske resurse, ali i šиру zajednicu. Povlačenjem sredstava kroz Interreg IPA prekograničnog programa Hrvatska-Srbija Pokret gorana je obezbedio je izgradnju potrebne infrastrukture, uključujući vidikovac i vizitorski centar za prihvat đaka i turista, koji su između ostalog namenjeni prezentaciji biljnog i životinjskog carstva Zasavice. U sastavu istog objekta je i posebno uređena sremska etno-soba, koja je takođe namenjena turistima a ustupa se na korišćenje manjim, zatvorenim grupama.

Ovim razvojnim projektima obezbeđeni su uslovi za usklađivanje, unapređenje i standardizaciju ponude, proizvoda i usluge iz oblasti ekoturizma i njegovih specijalizovanih niša kao što su posmatranje / fotografisanje divljih životinja. Zajednička ponuda u pograničnom području sa Hrvatskom je ovim projektima standardizovana i obezbeđuje isti nivo kvaliteta u pogledu svih aspekata: smeštaja, usluga, vodiča u prirodi, infrastrukture, vidljivosti, pri čemu usluge u sektoru turizma i srodnim delatnostima pružaju upravljači zaštićenih područja, u ovom slučaju udruženje Pokret gorana Sremska Mitrovica.

Na sadržaje aktivnosti Zasavice naslanja se i Inkluzivni kreativno edukativni Centar IN, koji je sa timom stručnjaka različitih profila, koristeći iskustva sticana u radu i sledeći javne potrebe, osmislio je programe koji još nisu zaživeli u Srbiji, ali doprinose sadržajnjem i dostojanstvenijem životu dece i odraslih sa posebnim potrebama. Poštujući prirodno okruženje prioritetnih grupa korisnika iz lokalne zajednice edukativne aktivnosti realizuju u rezervatu prirode Zasavica gde se svi dobro snalaze, kako bi na najbolji način održali naučene, stekli i unapredili nove veštine. U prostoru lišenom fizičkih barijera sprovodi se terapija koja doprinosi popravljanju opšteg stanja zdravlja ovih korisnika. Posećenost Zasavice, kao turističke destinacije, pruža idealne uslove za socijalnu uključenost pripadnika marginalizovanih grupa i podizanje nivoa tolerancije na različitost. Inkluzivni edukativni centar vodi Udruženje ruralni centar SOVA, Sremska Mitrovica.

³⁰ <http://www.zasavica.org.rs/en/>

OPŠTINA STARA PAZOVA

Opština Stara Pazova (oko 60.000 stanovnika) je u Srbiji već decenijama prepoznata po privatnom preduzetništvu. Pre više od 40 godina otvorene su mnogobrojne zanatske radnje koje su Staru Pazovu učinile jednom od prvih i najuspešnijih u oblasti male privrede u bivšoj Jugoslaviji. Danas u opštini postoji registrovano preko 1.160 privrednih društava i preko 2.150 preduzetničkih radnji. Podrška preduzetništvu je kako finansijska u skladu sa raspoloživim budžetskim sredstvima, ali verovatno još više kroz proaktivni pristup informisanju i edukaciji preduzetnika i potencijalnih preduzetnika u lokalnoj zajednici i kontinuitetu u radu socijalno – ekonomskog saveta

Vodič za buduće preduzetnike sadrži ne samo sve neophodne informacije i korake koje je potrebno preuzeti prilikom otvaranja preuzeća, kontakt adrese i listu potrebnih dokumenata, već isto tako na razumljiv način podstiče i razvija preduzetnički duh: „Preduzetnički duh se pre svega ispoljava kroz marljivost, posvećenost poslu i motivisanost uspehom. Najveća moguća afirmacija preduzetničkog duha ispoljava se najviše u tržišnim privredama gde je najveći stepen slobode izbora aktivnosti, slobode inicijative, slobode razvoja sposobnosti i sticanja znanja. Aktuelni privredni trenutak je uticao da mnogi koji verovatno nikada ne bi preuzeli prve i nesigurne korake u pravcu privatnog biznisa, sve više shvataju i vide prednost u tome što će se baviti svojim sopstvenim biznisom, na sopstveni način i u vremenu kojim samostalno mogu raspolagati. Sam proces pokretanja sopstvenog biznisa zahteva svojevrsno buđenje i angažovanje svih unutrašnjih snaga i resursa koji neki ljudi jednostavno imaju ili mogu lakše da im priđu od drugih. Važno je postati preduzetnik iz „prvih“ razloga. Nije dovoljno odlučiti da se počne sa sopstvenim biznisom samo zato što ste ostali bez posla, postali tehnološki višak, imate novac, poslovnu ideju... Takođe, bilo čija poslovna iskustva, ma koliko ona „podsticajna“ bila, ne mogu potencijalne preduzetnike uvesti u svet uspešnog biznisa. Preduzetnička ideja predstavlja impuls, podsticaj i pokretač volje, namere preduzetnika da svoje sposobnosti usmeri ka odabranom cilju. To je prvi korak kojim preduzetnik započinje svoje putovanje kroz svet biznisa, pa je s toga izuzetno važno odabratipravuideju. Koja je ideja prava? Ona koja je dobra kombinacija preduzetničke vizije, mašte i preduzetničkih potencijala sa jedne strane, i realnog tržišnog stanja, sa druge strane. Preduzetnička ideja može biti delo samog preduzetnika ili je preduzetnik može obezbediti iz raznih drugih izvora. U procesu dolaženja do ideje preduzetnik treba da ima osmišljenu, planiranu akciju kako ne bi nepotrebno gubio vreme i pravio troškove. U traganju za idejama preporučuju se intenzivna aktivnost, kretanje, kontaktiranje, posmatranje, osluškivanje i permanentno informisanje.“

Socijalno-ekonomski savet (SES), kao stalno radno telo jedinice lokalne samouprave, redovno prati i izveštava o aktivnostima u svojoj nadležnosti između ostalog o unapređivanju sistema kolektivnog pregovaranja, o uticaju ekonomске politike i mera za njeno sprovođenje na socijalni razvoj i stabilnost, o politici zapošljavanja, konkurenциje i produktivnosti, privatizacije i druga pitanja struktturnog prilagođavanja, zaštite radne i životne sredine, obrazovanja i profesionalne obuke. SES Stara Pazova organizuje predavanja i edukacije sa predstvincima završnih razreda srednjih stručnih škola u Staroj Pazovi - Srednje ekonomsko-trgovinske škole i Srednje Tehničke škole, na temu "Siva ekonomija i rad na crno i štetne

posledice ovih pojava kako na zaposlene, tako i nezaposlene, organizuje radionice i ankete u vezi sa ublažavanjem efekata pandemije na privredu.

Lokalna uprava opština Stara Pazova i u uslovima nastalim širenjem infekcije virusa "Kovid 19" i nadalje pomaže privrednicima dodelom bespovratnih sredstava za podsticaj razvoja preduzetništva mikro i malih pravnih lica i dodelom subvencija poslodavcima za zapošljavanje lica iz kategorije teže zapošljivih. Socijalno ekonomski savet je usvojio preporuku, kojom se preporučuje poslodavcima u agro-industrijskim kompleksima na području opštine i u drugim privrednim delatostima, koji su u toku pandemije radili punim kapacitetima i na taj način ostvarili ili će ostvariti pozitivne finansijske rezultate, da ukoliko ima mogućnosti kroz socijalni dijalog sa reprezentativnim sindikatima, uvećaju zarade zaposlenima po osnovu izloženosti dodatnim rizicima zbog rada u vanrednim okolnostima.

Na inicijativu predstavnika Unije poslodavaca Savet je zauzeo stav da se sagledaju potrebe i mogućnosti za obrazovnim profilom zanimanja radnika takozvani "regler" za koje bi se po mogućnosti izvršila obuka preko Tehničke škole u Staroj Pazovi.

Program finansijske podrške preduzetnicima: *De minimis*

Na osnovu rešenja o opravdanosti dodele državne pomoći male vrednosti (*de minimis* državna pomoć) i tokom pandemije Covid 19, opštinska komisija raspisala je javni konkurs za dodelu bespovratnih sredstava za podsticaj razvoja preduzetništva, mikro i malih pravnih lica. Ukupan iznos od 6.000.000 dinara bespovratnih sredstava odobravaju se privrednim subjektima u jednokratnom iznosu od 50.000 dinara, i to za nabavku nove ili polovne opreme i mašina, specijalizovanih alata, repro materijala i sirovina.

GRAD SOMBOR

Finansijska podrška iz gradskog budžeta uz bankarsko kreditiranje

Grad Sombor objavio je Javni poziv bankama zainteresovanim za kratkoročno kreditiranje privrednih subjekata („mikro“ i „mala“ pravna lica) i preduzetnika sa sedištem na teritoriji Grada Sombora uz učešće lokalne samouprave u sufinansiranju redovne kamate na kratkoročne kredite. Za finansiranje kamate na dodeljene kredite Grad Sombor je izdvojio iznos od 1.000.000,00 dinara. Grad Sombor objavio je Javni poziv za delatnost starih i umetničkih zanata sa sedištem na teritoriji Grada Sombora za sufinansiranje projektnih aktivnosti. Pravo učešća na Javnom pozivu imaju udruženja i privredni subjekti koji obavljaju delatnost starih i umetničkih zanata koji su upisani u registar Agencije za privredne registre, ili neki drugi nadležni registar i imaju sedište, odnosno registrovan ogrank, na teritoriji Grada Sombora. Za sufinansiranje projektnih aktivnosti starih i umetničkih zanata Grad je izdvojio sredstva u iznosu od 1.000.000,00 dinara.

Interreg IPA CBC Program Mađarska – Srbija

Projekat: Socijalno preduzetnišvo – žene u ruralnim oblastima je projekat koji ima za ciljsocijalno i ekonomsko osnaživanje žena iz ruralnih područja koje ih pretvara u veliku snagu za promene u njihovoј zajednici. Ovaj projekat otvara nove mogućnosti i unapređuje kapacitet za razvoj socijalnog preduzetništva kroz nove inovativne modele za prenos znanja i

veština za žene iz ruralnog područja u mađarsko-srpskom pograničnom području i na taj način poboljšati socijalne i poslovne mogućnosti nezaposlenih žena iz ta područja.

Prema podacima Poljoprivredne stručne službe Sombor (AESS) 96% teritorije Zapadne Bačke pogodno je za uzgoj lavande. Projektom je uspostavljeno socijalno preduzeće za uzgoj i proizvodnju lavande - srpski klaster za uzgoj lavande (SLGC). Žene iz ruralnih područja mogu se udružuju kroz klaster I zajednički promovišu nove proizvoda na standardnom i on-line tržištu. Projekat doprinosi održivom razvoju uz intenziviranje ekonomske saradnju i prenosa znanja, kroz održivo korišćenje postojećih prirodnih resursa, kao što su plodno zemljište i povoljni klimatski uslovi.

Projekat: Uspostavljanje održivih prekograničnih klastera

Donator: Evropski fond za regionalni razvoj (ERDF) i Instrument za pretprihvatu pomoći (IPA II)
Partneri: Grad Sombor, NALED, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Poslovni inkubator BIOS, Lokalna razvojna agencija grada Belišće.

Projekat ima za cilj uspostavljanje i jačanje prekogranične saradnje između industrije i javne uprave-univerziteta-civilnog društva („četvorostruki heliks“) kroz formiranje dva zajednička prekogranična klastera koji saradjuju na rešavanju zajedničkih izazova u jačanju potencijala za rast, zapošljavanje i inovacije lokalnih malih i srednjih preduzeća. Dva klastera, jedan u sektoru poljoprivrede i novih tehnologija u poljoprivredi u Somboru, a drugi u sektoru papirne industrije i mašinstva u Belišću, formirana su sa ciljem boljeg prenošenja znanja, veština i podsticanja saradnje među MSP, institucijama i organizacijama iz regionala na otklanjanju prepreka u proizvodnji, istraživanju i razvoju, marketingu i unapređuju ukupne konkurenentske sposobnosti.

Agrobiznis centar (Agrobiznis centar za ruralni razvoj i razvoj poljoprivredne proizvodnje, ABC) je novouspostavljena kancelarija lokalne samouprave koncipirana kao mesto susreta svih kojima je održivi razvoj poljoprivrede, unapređenje proizvodnje i poboljšanje uslova života poljoprivrednika jedan od najvažnijih prioriteta, bez obzira da li su u pitanju pojedinci ili organizacije, privatni ili javni sektor. ABC je nastao na inicijativu kompanije Smart Eight Bitz uz saradnju i veliku podršku grada Sombora i finansijsku podršku Kabinet ministra bez portfelja zaduženog za demografiju i populacionu politiku. Agrobiznis centar predstavlja jedinstvenu organizaciju na teritoriji Republike Srbije sa misijom da pomogne stvaranju sinergije svih relevantnih činilaca na teritoriji Grada Sombora sa ciljem poboljšanja uslova za ruralni razvoj. Agrobiznis centar okuplja predstavnike lokalne samouprave, privatnih preduzetnika i civilnog sektora, investitora, stručnu javnost ali pre svega poljoprivrednike u cilju stvaranja povoljnog okruženja koje će ih ohrabriti na udruživanje resursa.

Udruženje Somborski edukativni centar³¹ realizuje program „Puzla koja nedostaje – lokalna akcija za zapošljavanje“ koji se odvija u oviru programa „Znajem do posla“ u saradnji sa Timom za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije, a uz finansijsku podršku Švajcarske agencije za razvoj i saradnju. Program podrazumeva niz aktivnosti kao što su saradnja sa poslodavcima i sprovođenje „ska analize“ za slobodna radna mesta u cilju kreiranja programa obuka za mlade koji će se na tim radnim mestima zaposliti, akreditaciju tih programa u Ministarstvu obrazovanja, zatim obuku mlađih prema tim

³¹ <https://sec.org.rs/>

programima uz obezbeđeno mentorstvo i podršku i na kraju zapošljavanje mlađih koji prođu obuke na tim radnim mestima, a od strane poslodavaca koji su za isto iskazali potrebu. Partnerska organizacija na projektu je Škola za osnovno obrazovanje odraslih u Somboru koja je zadužena za realizaciju obuka, kao i Udruženje Roma „Beli Golub“ čija je uloga da podstaknu marginalizovane grupe mlađih da se uključe u program. Program traje godinu dana (jul 2020-maj 2021), a podrazumeva i izradu alata za zagovaranje i zagovaračkih aktivnosti prema relevantnim donosiocima odluka u cilju obezbeđivanja finansijske održivosti ovog programa u budućnosti.

RARIS - REGIONALNA RAZVOJNA AGENCIJA ZA ISTOČNU SRBIJU

Regionalna Razvojna Agencija za istočnu Srbiju je formirana 2007. godine na inicijativu opština osnivača Majdanpek, Kladovo, Knjaževac, Negotin, Sokobanja, Bor i Zaječar u cilju podrške lokalnim i regionalnim razvojnim inicijativama u ovom delu Srbije. Pored pružanja tehničke podrške opštinama u pripremi i sprovođenju prioritetnih lokalnih projekata, funkcionisanju i razvijanju organizacijskih kapaciteta kancelarija za lokalni ekonomski razvoj kao i pružanja standardizovanih savetodavnih usluga obuke i nefinansijske pomoći MSP sektoru, RARIS je vodeći institucionalni partner za programiranje prekogranične saradnje Rumunija - Srbija i Bugarska – Srbija.

Stručni tim je Agencije tokom proteklih godina uspostavio bazu investicionih lokacija u regionu, u kontinuitetu pruža informacije o finansijskoj i nefinansijskoj podršci poslovanju MSP, samostalno i u partnerstvu na projektima priredio veliki broj publikacija/vodiča za preduzetnike o mogućnostima izvoza ali i ulozi regionalnih razvojnih agencija u pripremi sprovođenju kohezione politike EU u Srbiji.

Poseban akcenat u proteklom periodu je na uspostavljanju regionalne turističke ponude, jačanju konkurentnosti, marketingu teritorije, online prezentacije prirodnog i kulturnog nasleđa, etno i ruralnom turističkom potencijalu³² i uvođenju digitalnih tehnologija u poslovanje MSP.³³

RARIS je pokrenuo prvu Viber zajednicu preduzetnika u Srbiji sa više od 500 članova koja sadrži ažurirane informacije o konkursima, finansijskim i nefinansijskim programima podrške, savetodavne usluge.³⁴

RARIS je inicirao program regionalnog brendiranja teritorije pod nazivom *Balcanica Superior* koji je registrovan u januaru 2018. kod Zavoda za intelektualnu svojinu. Ovaj brend garantuje kupcima da se radi o određenom stepenu kvaliteta brendiranog proizvoda ili usluge kao i da su oni poreklo iz Istočne Srbije. Regionalnim brendom „Balcanica Superior“ se označavaju usluge obezbeđenja smeštaja i pripremanja hrane u turizmu i proizvodi koji imaju jasan regionalni karakter i koji ispunе definisane kriterijume.

³² <http://visiteastserbia.rs>

³³ <https://raris.org/index.php/o-projektu-go-digital>

³⁴ <https://www.raris.org/index.php/viber-zajednica>

Regionalni brend Istočne Srbije, ima za cilj da potrošačima i turistima da do znanja da kupovinom lokalnih proizvoda i korišćenjem lokalnih usluga doprinose razvoju privrede i turizma Istočne Srbije. Označavanjem proizvoda i usluga Regionalnim brendom, kupcima se prenosi informacija da se radi o određenom stepenu kvaliteta i da je proizvod/usluga poreklom sa određenog područja.³⁵

OPŠTINA KNJAŽEVAC

Znanjem do Posla (Education 2 Employment, podrška Swiss Cooperation Development) je program koji uključuje lokalne partnere u pet pilot opština i gradova u Srbiji, koji ima za cilj razvijanje usluga koje mladima mogu pomoći da brže dođu do posla. Projekat pruža usluge karijernog savetovanja i vođenja kako bi poboljšali šanse za zapošljivost na tržištu rada i to kroz: unapređenje politika i inovativnih pristupa u oblasti zapošljavanja mlađih i relevantnog zakonskog okvira i razvoj veština i znanja koje poslodavci traže.

Lokalni partneri, uključujući lokalne organizacije civilnog društva, bi po okončanju projekta bili osposobljeni da samostalno deluju i pružaju informacije o stanju na tržištu rada mladima u njihovoј zajednici, kao i da nude i kreiraju programe obuke na radnom mestu, daju praktične savete za razvoj karijere i stručno usavršavanje i pomažu kompanijama i nezaposlenima da se brže pronađu.

U Knjaževcu, u kojem je lokalni partner **Timočki klub**, kao i u drugim opštinama (Kragujevac, Kruševac, Pirot i Novi Pazar) – priprema i testira različite modele podrške socijalno osetljivim/ranjivim grupama i to posebno: omladini sa sela, ženama žrtvama porodičnog nasilja, mlađima sa smetnjama u razvoju, mlađima iz sistema kazneno-popravnih domova, Romima, te mlađima koji su u Srbiju došli u procesu readmisije. Program „Znanjem do posla“ stavlja poseban akcenat na rad sa socijalno osetljivim/ranjivim grupama sa ciljem uspostavljanja sistema podrške kod zapošljavanja koji nudi jednake šanse svima. Ovaj projekat je deo programa „Podrška sprovođenju Programa reformi politike zapošljavanja i socijalne politike u Republici Srbiji sa fokusom na politiku zapošljavanja i povećanja zapošljivosti mlađih“ kao deo aktivnosti koje finansijski podržava Vlada Švajcarske, a sprovodi Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva (**SIPRU**) u partnerstvu sa ključnim resornim ministarstvima zaduženim za sprovođenje politika zapošljavanja i zapošljivosti mlađih u Republici Srbiji – Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstvom omladine i sporta.

Javni konkurs za finansiranje programa i projekata udruženja iz budžeta opštine Knjaževac za 2020. godinu

Ukupan iznos sredstava namenjen za finansiranje programa i projekata udruženja putem javnog konkursa iz budžeta opštine Knjaževac za 2020. godinu, iznosi 16.000.000,00 dinara.

³⁵ <http://balcanicasuperior.rs/>

Sredstva namenjena udruženjima dodeljuju se za realizaciju programa i projekata koji se odnose na Oblasti javnog konkursa utvrđene Godišnjim planom javnih konkursa opštine Knjaževac za 2020. godinu i prioritete utvrđene Odlukom o prioritetima za koje se raspisuje javni konkurs za finansiranje programa i projekata udruženja iz budžeta opštine Knjaževac za 2020. godinu:

Oblast / Prioritet 1. Lokalni ekonomski razvoj / Unapređenje uslova za lokalni ekonomski razvoj, razvoj MSP kroz edukacije, promocije, podsticanje udruživanja i ostale programe i aktivnosti;

Oblast / Prioritet 2. Turizam / Unapređenje postojećih i stvaranje uslova za razvoj novih vidova turističke ponude;

Oblast / Prioritet 3. Socijalna zaštita / Socijalna i radna inkluzija ranjivih grupa;

Oblast / Prioritet 4. Lokalno kulturno – istorijsko nasleđe / Unapređenje očuvanja, zaštite i promocije kulturno – istorijskog nasleđa.

Udruženje privrednika opštine Knjaževac UPOK osnovano je 2012. godine a trenutno broji šezdesetak

članova. Cilj rada udruženja je unapređenje poslovanja i održivog razvoja privrede u opštini Knjaževac. Udruženje deluje kao svojevrsna spona između lokalnih privrednika i preduzetnika i lokalne vlasti.

Uz podršku opštine Knjaževac UPOK već niz godina realizuje projekat "Razvoj malih i srednjih preduzeća i unapređenje poslovanja u opštini Knjaževac". Neke od redovnih aktivnosti UPOK-a su organizacija privrednih poseta drugim lokalnim zajednicama i različitih programa edukacije i stručnog usavršavanja namenjenih lokalnim privrednicima, kao i promocija rada lokalnih preduzetnika i malih i srednjih preduzeća.

Pored podrške lokalnim privrednicima, UPOK realizuje i brojne programe podrške lokalnim poljoprivrednim i proizvođačima meda, vina i rakija. Njima udruženje pre svega pomaže u izlasku na tržište kroz organizaciju sajamskih manifestacija kao što su manifestacije "Ukusi našeg kraja", "Knjaževac otvorenog srca" ili "Međunarodni sabor na Kadibogazu". Ova poslednja manifestacija ima prekogranični karakter i u okviru nje organizuje se zajednička izložba proizvoda malih i velikih proizvođača kao i susreti privrednika i lokalnih administracija opštine Knjaževac i opštine Belogračik iz Bugarske.

U nameri da promoviše preduzetnički duh, tokom 2019. godine, UPOK je ustanovio godišnju nagradu "Privrednik godine" za najuspešnijeg privrednika koji je unapređujući sopstveno poslovanje doprineo i lokalnom ekonomskom razvoju, bilo kroz nove investicije ili kroz otvaranje novih radnih mesta.

GRAD ZAJEČAR

„Fem-Ino“ projekat³⁶ je deo programa Ministarstva za inovacije i tehnološki razvoj koji je namenjen edukaciji i finansijskoj podršci ženama preduzetnicama ili onima koje to žele da postanu. U okviru projekta „Fem-Ino“ realizovani su obuka, finansijska podrška po osnovu raspisanog konkursa i mentoringa u realizovanju inovativnih preduzetničkih ideja. Programom je za sada obuhvaćeno prvih 58 žena od kojih je njih 26 dobilo bespovratna sredstva u maksimalnom iznosu od 160.000 dinara za nabavku opreme uz obavezu da posluju naredne najmanje 3 godine. Opštinska KLER je pripremila sve faze ovog programa koji je realizovan na području grada Zaječara i 41-og sela, a u cilju razmene preduzetničkog duha i razmene iskustva, organizovani su časovi u srednjim i stručnim školama koje su održale žene preduzetnice učesnice programa.

OPŠTINA SOKOBANJA

Podrška za budućnost-inicijativa za inkluziju³⁷ je višegodišnji projekat otpočet 2018. godine, u opštinama Sokobanja i Knjaževac uz finansijsku podršku Nemačkog programa za razvoj i saradnju. Cilj projekta je smanjenje društvene i ekonomski nejednakosti u opštinama putem podrške zapošljavanju i samozapošljavanju teže zapošljivih grupa (mladi od 18-24 godine sa sela koji su nezaposleni i ne nalaze se u sistemu obrazovanja (NEET), žene iz ruralnih područja i Romi). Program obuke obuhvata oblasti kao što su primarna i sekundarna poljoprivredne proizvodnje, socijalno preduzetništvo, zadrugarstvo i seoski turizam (ukupno 145 osoba sa teritorije obe opštine). U cilju veće održivosti i povećanja konkurentnosti, projekat je značajan akcenat stavio na proces udruživanja. Tokom realizovanih obuka istaknut je značaj socijalnog preduzetništva i zadrugarstva, što je na kraju rezultovalo time da je 8 žena podršku dobilo kroz dva projekta zadrugarstva, a 9 žena kroz tri projekta udruženja građana. Kroz program obuke za službenike lokalne samouprave, Centara za socijalni rad projekat je bitno doprineo povećanju senzibilnosti i jačanju svesti u opštini Sokobanja u odnosu na potrebe i problemi teže zapošljivih grupa u lokalnoj zajednici.

Unapređenje kompetencija korisnika realizovano je kroz tri komponente:

- ✓ Edukacija i trening za nekoliko oblasti: Start-ap u turizmu, Start-ap u poljoprivredi i Osnove socijalnog preduzetništva i zadrugarstva
- ✓ Usluge centra za karijerno vođenje
- ✓ Mentoring usluge

Edukacija korisnika projekta održana je kroz kroz set radionica i treninga sa kurikulumima prilagođenim realnim potrebama korisnika. Polaznici su, u zavisnosti od interesovanja i biznis ideje, završili edukaciju iz oblasti poljoprivrede ili iz oblasti turizma, a svi korisnici su prošli obuku za socijalno preduzetništvo i zadrugarstvo.

³⁶ <http://www.zajecar.info/2361-femino-potpisani-ugovori-o-dodeli-bespovratnih-sredstava>

³⁷ <https://www.soko-banja.org/najnovije/projekat-podrska-za-buducnost-otpoceo-sa-realizacijom.html>

Podrška za pokretanje biznisa organizovana je kroz dve komponente:

- ✓ Bespovratna dodela opreme
- ✓ Pomoć u prodaji i distribuciji proizvoda.

Bespovratna dodela opreme korisnicima projekta sprovedena je na osnovu javnog poziva. Cilj je bio podrška početku poslovanja i razvoj ciljnih grupa na osnovu odobrenog poslovnog plana. Ukupno je odobreno 40 projekata, i to 35 individualnih i 5 projekata kroz udruživanje zadruge i udruženja građana. Poseban naglasak, tokom celokupne implementacije projekta, dat je tzv.socijalnim preduzećima, značaju i potrebi udruživanja, kako bi učesnici bili konkurentniji na tržištu. Podržani projekti u Sokobanji: Projekat *Sunčevi zraci* – nabavka solarnih sušara za lekovito bilje i voće; projekat *Reka mleka* – nabavka opreme za preradu mleka i proizvodnju sokobanjskog sira, projekat „SMS medovizija“ – nabavka rojeva pčela, košnica, pčelarske opreme i pakerice za pakovanje meda i distribuciju sokobanjskim ugostiteljskim objektima; projekat „Vrmdža – domaća radinost“ – nabavka opreme za preradu voća i proizvodnju džemova, sokova.

Projekat: "Socijalna inkluzija - Podrška za budućnost"³⁸ je zajednički projekat opštine Sokobanja i Knjaževac. Projekat ima za cilj unapređenje mogućnosti za zapošljavanja teže zapošljivih kategorija koje su u ovim opštinama identifikovane kao prioritetne – mladi i žene u ruralnim sredinama i Romi. Osnovne komponente projekta su: a) poboljšanje znanja i kompetencija za lakše uključivanje u tržiste rada, b) podrška samozapošljavanju korisnika projekta kroz dodelu bespovratnih novčanih sredstava za otpočinjanje sopstvenog posla i/ili za osnivanje zadruge ili socijalnog preduzeća, c) jačanje kapaciteta odgovarajućih službi jedinica lokalne samouprave koje pružaju ili će pružati usluge podrške za zapošljavanje teže zapošljivih grupa lokalnog stanovništva. Projektni partneri su Regionalna agencija za razvoj istočne Srbije, Centar za društveno odgovorno preduzetništvo, Rural Hub, Nacionalna služba za zapošljavanje – filijala Zaječar. Finansijer projekta je Nemačka agencija za tehničku saradnju GIZ, uz kofinansiranje koje obezbeđuju opštine Sokobanja i Knjaževac.

OPŠTINA SVRLJIG

Opština Svrlijig³⁹ spada u red najnerazvijenih opština u Srbiji (14.000 stanovnika, stepen razvijenosti IV grupa, stopa nezaposlenosti 45%, prosečna neto zarada 29.705RSD, 2018), a prema usvojenoj strategiji razvojni potencijal prvenstveno leži u osnaživanju poljoprivrede, prerađivačkog sektora, lovačkog i ribolovačkog turizma. Opština je uključena u višegodišnje programe donatorske podrške namenjene razvoju juga i jugoistoka Srbije kao što su Evropski progres (EU, Švajcarska agencija za razvoj i saradnju, UNOPS),⁴⁰Norveška za vas⁴¹i EXCHANGE Program (EU u saradnji sa SKGO). Lokalna samouprava je koristila ova sredstva prevashodno za pripremu i realizaciju lokalnih strategija/akcionih planova za zapošljavanje i socijalno

³⁸ <http://www.opstinasokobanja.com/ou/o-projektu-socijalna-inkluzija-podrska-za-buducnost>

³⁹ <https://www.svrljig.rs/>

⁴⁰ <http://www.europeanprogres.org/>

⁴¹ <https://www.norveskazavas.org.rs/>

uključivanje; lokalne privrede i infrastrukture, promovisanje aktivnog uključivanja i poboljšane integracije i unapređivanje funkcionisanja socijalnih i službi za zapošljavanje. Tako na primer, uspešno je sproveden projekat EU i vlade Švajcarske (2019) za unapređenje proizvodnje i povećanje konkurentnosti mikro i malih preduzeća. Preduzeća i preuzetnici kojima je pomoć odobrena otvorila su 43 nova radna mesta.

Pored toga, unapređen je sistem za izdavanje građevinskih dozvola koji doprinesi stvaranju povoljnijeg poslovnog okruženja kroz poboljšanje efikasnosti i transparentnosti e-uprave i, samim tim, nove investicije.

Turizam poslednjih godina dobija sve više na značaju, i pojedina gazdinstava su otpočela sa uređenjem svojih domaćinstava i obezbeđenju uslova za smeštaj turista. Veća potreba za ovakvim smeštajem se javlja u vreme organizovanja tradicionalnih manifestacija u Sviljigu poput benužijade, vidovdanskog turnira, susreta sela, sabora gajdaša, božićnog festivala i sl. Belmužijada spada u jednu od najznačajnijih lokalnih privredno-turističkih manifestacija u istočnoj Srbiji, koju poseti preko 50.000 ljudi, a turistima se predstavlja i privredna ponuda ovog kraja, posebno domaće radinosti i zanatstva, u kojoj aktivno učestvuje udruženje žena Etno-forum⁴² koje se pored promocije lokalnog kulturnog nasleđa bavi edukacijom za liderstvo i upravljanjem projektnim ciklusima.

Pored redovnih izdvajanja za poljoprivredne proizvođače u stočarstvu, voćarstvu ipčelarstvu, lokalna samouprava redovno raspisuje javni konkurs za finansiranje projekata iz budžeta opštine nevladinih organizacija (ukupna vrednost podrške 2.000.000 dinara u 2020. godini), i to za prioritetne oblasti – upravljanje razvojem turizma, pružanje socijalnih usluga i unapređenje sistema očuvanja i promocije kulturnog nasleđa.

OPŠTINA ALEKSINAC

Opština Aleksinac⁴³ spada u red najnerazvijenih opština u Srbiji (oko 50.000 stanovnika, stepen razvijenosti IV grupa, stopa nezaposlenosti 46,4%, prosečna zarada 39.108RSD u 2019). Ovome je potrebno dodati i podatak da se godišnje oko 450-600 uglavnom mladih ljudi iseljava, kako u druge gradove tako i na rad u inostranstvo. Kao i u slučaju opštine Sviljig, Aleksinac je u grupi opština korisnika višegodišnjih programa donatorske podrške EU, uz pomoć kojih je unapređeno funkcionisanje lokalne samouprave, pružanje usluga građanima, sistem upravljanja javnom imovinom, a sve u cilju stvaranja povoljnijeg poslovnog okruženja kroz poboljšanje efikasnosti i transparentnosti e-uprave i, samim tim, nove investicije. U okviru programa EU Evropski progres, opština je povukla sredstva za unapređivanje efektivnog funkcionisanja lokalne samouprave, razvoj konkurentnosti privrede i infrastrukture, kao i socijalno uključivanje. Od savetodavnih radnih tela, pored socijalno ekonomskog saveta, aktivno radi kancelarija za mlade koja inicira programe edukacije i informisanja posebno u domenu zapošljavanja i samozapošljavanja. Tako naprimjer tokom 2017. Program obuke za mlade pokrenula je kompanija Coca-Cola HBC Srbija u saradnji sa Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja,

⁴² <http://www.etnoforumsvrljig.rs/onama.html>

⁴³ <http://www.aleksinac.org/>

Nacionalnom službom za zapošljavanje i NALED-om za unapređivanje komunikacijskih veština, poslovne administracije, finasijama, upravljanju projektima, pripremi poslovnih planova, kao i tome kako da lakše dođu do željenog posla.

„**Moj put do uspeha**“ tokom 2018-19 realizovan je program namenjen budućim mladim preduzetnicima u sklopu projekta „Inkubator za mlade“ koji realizuje Karitas Aleksinac uz finansijsku podršku austrijskog Karitasa. Nastavak istog programa je projekat *YourJob – Youth Overcoming Unemployment Regionally through Job Opportunities on the Balkans* realizuje Caritas Srbije zajedno sa Caritasom Aleksinac, Biskupijskim Karitasom Srem i Biskupijskim Caritasom Zrenjanin. Projekat je finansiran od strane Austrijske razvojne agencije, Renovabisa i Caritasa Austrije. Opšti cilj regionalnog projekta *YourJob* jeste osnaživanje mlađih na Balkanu pružanjem prilika za povećanje njihove konkurentnosti na tržištu rada. U okviru projekta *YourJob* otvoreni su Caritasovi inkubatori za mlađe u Aleksincu, Zrenjaninu i Rumi gde se pružaju različite usluge savetovanja, obuka za aktivno traženje posla, seminara za jačanje veština mlađih itd. Uz to, projekat omogućava i realizovanje programa podrške za stručno ospozobljavanje, obrazovanje odraslih, realizovanje pripravnih programi, osnivanje inkubatora poslovnih ideja i dodeljivanje grantova za pokretanje privatnog biznisa ili socijalnog preduzeća.

PREPORUKE ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA ZA AKTIVNO UČEŠĆE U PROCESU EU INTEGRACIJA

Jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva za aktivno učešće u EU integracijama je neophodni preduslov za demokratski kredibilni process reformi na putu Srbije u punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Uključivanje je dvosmerni process koji podrazumeva potrebu uvažavanja organizacija civilnog društva kao aktera koji predstavljaju različite interese građana imajući u vidu nedvosmislenu opredeljenost zemlje ka punopravnom članstvu u EU. Nedavnim usvajanjem [Smernica za uključivanje organizacija civilnog društva u proces donošenja propisa](#) i preporukama da se iste sprovode i na nivou lokalne samouprave, Vlada Republike Srbije prepoznaла је ključni benefit uzajamne odgovornosti organa državne uprave i predstavnika organizacija civilnog društva u procesu donošenja i primene propisa. Cilj ove mере је да се организацијама civilnog društva omогући да активно учествују, како у процесу припреме propisa i javnih politikatako i u procesu njihove efektivне примене. Javno konsultovanje, kultura dijaloga као и поштovanje različitosti omogućавају stalno prisustво i aktivno učešće организација civilnог društва у kreiranju zajedničких odluka, при чему су сарадња i partnerstva на nivou lokalnih samouprava – то јест на nivou vlasti najbližem građanima možda još i važnija за suštinsko razumevanje procesa EU integracije.

Smernice predviđaju konsultacije sa organizacijama civilnog društva, Nacionalnim konventom i Privrednom komorom Srbije, u rokovima i na način predviđen Odlukom o postupku razmatranja predloga pregovaračke pozicije u procesu pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji.

Za organizacije civilnog društva важно је да prepoznaju да:

- Lokalne samouprave imaju ključnu ulogu stvaranju povoljnog ambijenta za razvoj privrede i zapošljavanja;
- Dobro upravljanje на lokalnom nivou подразумева izgrađenost организacijskih kapaciteta i participativnih održivih mehanizama pripreme, izrade i praćenja efekata sektorskih razvojnih politika;
- Kancelarije za lokalni ekonomski razvoj, lokalni saveti za zapošljavanje, socijalno ekonomski saveti, kancelarija za mlade, kancelarije za inkluziju, kancelarija za saradnju sa civilnim sektorom, kancelarija za EU projekte представљају dobar mehanizam за njihovo proaktivno učešće i sastavni су део izgradnje i unapređivanja institucionalne memorije lokalne samouprave u koordinaciji aktivnosti različitih aktera uključenih u lokalni ekonomski razvoj;
- Usvojene strategije i akcione planove lokalnog ekonomskog (održivog) razvoja потребно је периодично analizirati, pratiti i procenjivati njihove efekte по privredu, запошljavanje, lokalnu zajednicu i u odnosu na kontinuirane промене у шirem okruženju;
- Modernizacija lokalne samouprave представља могућност uključivanja OCD u praćenje i unapredjivanje lokalnih administrativnih postupaka i kvaliteta pružanja usluga prema privredi i građanima (e-uprava, reforma javne uprave);

- Razvoj kapaciteta gradova i opština za primenu pravila o dodeli državne pomoći podrazumeva i adekvatno usklađivanje potreba državne pomoći sa politikom lokalnog razvoja;
- Izgradnja medjusektorske saradnje i partnerstava, aktivno uključivanje OCD u proces konsultovanja prilikom donošenja, usvajanja i efektivne primene sektorskih javnih politika na lokalnom nivou je najvažniji preduslov za puni doprinos civilnog društva i lokalne samouprave ostvarivanju napretka ka EU integraciji.

POJMOVNIK

NKEU	<p>Nacionalni konvent o EU je telo za strukturisani dijalog o pregovorima u kome učestvuju država, političke stranke, OCD, profesionalne organizacije, privreda, stručnjaci i drugi predstavnici zainteresovane javnosti. Konvent radi u okviru Radnih grupa koje su zadužene za odgovarajuća pregovaračka poglavља.</p>
Pregovaračko poglavlje	<p>Pravne tekovine EU i drugi izvori prava podeljeni su u <u>35 pregovaračkih poglavlja</u>. O svakom poglavlju se pregovara posebno. Pregовори трају док се EU и држава кандидат не договоре око услова под којима ће држава кандидат усклађити своје законодавство са правним теовинама EU.</p>
NALED	<p>Nacionalna алијанса за локални економски развој <u>https://naled.rs/</u></p>
CEP	<p>Centar за европске политике <u>https://cep.org.rs</u></p>
KLER	<p>Kancelariја за локални економски развој</p>
RRA	<p>Regionalна развојна агенција</p>
MDULS	<p>Министарство државне управе и локалне самонадавце <u>http://mduls.gov.rs/</u></p>
SKGO	<p>Стална конференција градова и општина <u>http://www.skgo.org/</u></p>
Socijalno preduzetništvo	<p>Socijalna предузећа су приватне организације које не послују ради остваривања профита, а пружају робу или услуге које су директно повезане са њиховим експлицитним циљем да раде за добробит заједница. Она се осланјају на колективну динамику коју ствара неколико врста стекхолдера који су у њиховим управљачким телима и који високо вреднују autonomiju ових предузећа и сносе економске ризике повезане с њиховом делатношћу.</p>

Principi dobre uprave Saveta Evrope	12 principa dobrog upravljanja na lokalnom nivou https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles
Socijalno –ekonomski savet	Socijalno-ekonomski savet je osnovan u cilju uspostavljanja i razvoja socijalnog dijaloga u pitanjima od značaja za ostvarivanje ekonomskih i socijalnih sloboda i prava čoveka, materijalnog, socijalnog i ekonomskog položaja zaposlenih i poslodavaca i uslova njihovog života i rada. http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/

CENTAR ZA
EVROPSKE
POLITIKE

Овај пројекат финансира
Европска унија

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

Ova publikacija objavljena je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovorno udruženje građana Centar lokalne demokratije LDA i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije.

Vodič je izrađen u okviru projekta „Lokalni privredni monitor“ koji je podržan kroz program malih grantova dodeljenih u okviru projekta „Pripremi se za učešće“.

Projekat „Pripremi se za učešće“ finansira Delegacija Evropske unije u Republici Srbiji u okviru Programa podrške civilnom društву (CSF) koji ima za cilj jačanje demokratije i procesa integracije u EU kroz osnaživanje civilnog društva da aktivno učestvuje u donošenju odluka. Projekat sprovode Centar za evropske politike, Nacionalna aliansa za lokalni ekonomski razvoj - NALED i Centar savremene politike - CSP (putem portala European Western Balkans - EWB).

CENTAR SAVREMENE
ПОЛИТИКЕ
EU-RS THINK TANK

European
Western
Balkans

